

SIGMOND ISTVÁN

Apa kalapját keresem mindenütt

1.

Vigyázzban állunk, Apa menni készül. Az arcok megkeményedtek, a tehetetlenség lelassult mozdulatait némán vesztéglő hangok kísérik. Apa összeszedte a legszükségesebbet, a kalap ott maradt a konyhaajtó kampóján. Hogy véletlenül, vagy szándékosan, sosem fog kiderülni. Anya nem segített csomagolni, állt, és nézte a kilincset. Ha Apa kinyitja az ajtót, akkor vége. „Ne engedjétek, hogy Apa kinyissa az ajtót!” – mondta Anya, de ezt csak a szeméből lehetett kiolvasni, hangosan nem merte mondani. Viszont felemelte az egyik kezét, s összeszorított ujjú tenyerét Apa felé fordította, pedig sosem látott megálljt parancsoló közlekedési rendőrt. Néhány perctől függött a sorsunk, vagy attól a néhány lépéstől, melyeket Apának meg kellett tennie az ajtóig. Ha Apa elmegy, soha többet nem fogjuk látni. Ezzel mindenki tisztában volt. Anyát kivéve, persze.

– Ír majd nekünk? – kérdezte Anya, társalgási stílusban kérdezte, akárha lo-csogni való kedve lett volna, közben kiszáradt, göcsörtös ujjai kifehéredve kapaszkodtak egymásba, a rend őre belehalt a megfeszült izmok rostjaiba.

– Nem – mondta Apa. – Nem tudok írni.

– Értem – mondta Anya, és nem értette. Nem tudta felfogni, hogy vannak olyan időszakok, amelyek a mi életünkben érnek önmaguk végéhez. Az Apa időszak ilyen volt.

– S akkor mi lesz? – kérdezte Anya.

Erre a kérdésre már csak a kalap válaszolhatott volna, ahogy lengedezett egy ideig a kampón, miután Apa becsukta maga után az ajtót.

Tél volt? Nyár volt? Nem tudom. Árnyék volt. Sok. És csend. Árnyékban a csend csak önmagához hasonlít. Az ajtónak sem volt hangja, amikor becsukódott. Hová lettek a hangok? Féltem megkérdezni. Anya a padlón térdepelt, az öklömmel szétlapítottam egy pókot a falon. Kicsit döngött a fal. Nem mondta senki, hogy hülye vagyok, máskor mindig rám szóltak, hogy a pók szerencsét hoz. És a csillagok is, szokta mondani Anya. Nem nagyon hittem, hogy a felhők mögött is vannak csillagok, ahogy azt sem hittem, hogy a szerencsénket én öltem meg a falon.

A kampó most is ott van. A helyén. A kalap eltűnt róla, elképzelni sem tudom, hogyan. A konyhaajtót kívülről szegezték be, derékig érő bozóton kellett áthatol-

nom, hogy elérjek a keresztlécekkel leszegezett bejáratig. A zöldre festett ládát is befedték a gyomok, a lakat hiányzott róla, de ott maradt ülőalkalmatossággént az udvarra nyíló konyhaablak alatt. Odabent pókhálóerdő. És egyetlen pók. Az el-sárgult függöny egymásba trottyant mintái között átszivárog egy sápadt fénynyaláb, a kimúlt pók égbe görbült, mozdulatlan lábain találkozik a fény a semmi-vel. Az elmúlás értelmet adott, az értékrendet nulla alatt is jegyzik valahol.

Vakok mozdulnak ilyen óvatosan, s a félelmet keltő szellemek a gyermekmesékben. Nézem a rozoga széket, ami embert már nem bírna meg, a múlt lekopott róla, a súlytalan jelen meg figyelmet sem érdemel, és nézem az asztalt, amit nem tudott lesántítani az enyészet, egyszer majd összeroppan ön maga súlya alatt. Ez lesz a dolga. Az elporladt padlódeszkák behorpadtak imitt-amott, az idő silányítja bennük az erőt, s a viasz is megelégette a senkinek sem szóló csillogást, az elrozsdásodott lavór a fémkeretes mosdó alatt rostokol, egy-két pókháló-erődítményt szelnek át lassan mozduló karjaim, aztán mintha hangot hallanék a mérhetetlen csendben, szögletesen mozdul a fejem, jobbra, hátra, fel, „van itt valaki?” – kérdezem. S ahogy mozdulatlanul fülelek, belemerevedem a pókhálókkal benépesített konyhai tájba, hangom belesüpped a penészfoltos falakba, a tapéta foszlányokban lóg alá, a dohos levegőben királykodva tesped az elmúlás.

Kilépek az udvarra, s leülök a zöld ládikóra, a konyhaablak alá. Innen át lehet látni a szomszédba. Ajtajukon keresztléc. És függöny a konyhaablakon. Az udvart belepte a gyom. A kaputól vezető ösvényt kókadozó burjánerdőkkel ültette be az idő. A csűr ajtaját most is csikorgatja a szellő. De az egyszerre csaholó kutyák tetemét magukévá tették a gyökerek s az alant gunnyasztó rögs világ. A kiszáradt diófa elszíntelenedett ágai között keresgél az emlékezet. Nem emlékszem, hogy melyik ágon csüngtünk egyszerre hárman is. Vagy eltűnt az ág? Hogy is hívták az öregasszonyt odaát? Egy veréb átrepült az udvaron. Utána nézek. Repül, mondom magamban. Ezek ilyenek. Szürkék és repülnek.

Behunyt szemek mögött életesebb a kép.

Ez Apa. Elszánt és nem beszél. Vállán tarisznya. Nincs arca. Vagyis hogy nem látom az arcát. Pedig szembe fordult velem. A mozdulatait viszont követni tudom. Három lépés választja el az ajtótól. Az első lépést már megtette. A másodíknál vissza fog nézni. Nem teheti meg, hogy ne nézzen vissza. Ránk. A családra. Nem nézett vissza. Valaki halkán sikolt. De oly halkán, hogy csak ő maga hallhatta. Akkor én voltam. Még hátra van az utolsó lépés. Már a kilincsre tette a kezét. S még mindig nincs veszve minden. Például ráugorhatnánk. Csakhogy Apára nem lehet ráugrani. Apa nem olyan.

– A tehenre vigyázzatok! – mondta. Vagy nem mondta? Valamit csak mondott. Mit mondott?

– Selyemcukrot hozzon! – Ez Dilibözsi volt, kapott egy taslit. Nem csattant, a hajfonat felfogta a zajt. Az ikrek hallgattak, szájuk nyitva volt, nem értették, miért néz mindenki csendben maga elé.

Az ajtó is akkor szólt jobban, amikor Apa kinyitotta. A kilincs nyöszörgött talán. Kívülről szépen csukta be, vagyis hogy lassan, alig hallatszott, mintha gondolkozott volna közben. Apa. Vagy az ajtó?

Hatan maradtunk a konyhában. Néztük a becsukott ajtót. Hátha megszólal. A rendőr is ott volt. Anyám kezében. Már csak limlompként volt jelen az elsatnyult izmok között. Ilyen egyszerű a vég?

Elérkezettnek láttam az időt, hogy elinduljak a temető felé, a faluvégre. Lassan álomba szenderült a vidék, az ellombosodott árnyékok elkezdték feketére festeni a falut. Kutyákat még lehetett hallani imitt-amott, de fáradt csaholásuk bebecsendesedett a szürkületbe. Vagy kutyacsaholás sem volt, csak az emlékek hozták elő?

A temetőőr egy fatönkön ült a temetőkert félig behajtott kapuja előtt. A köszönést nem fogadta. Lehet, hogy morgott valamit maga elé, de ezt csak a bajsza hallhatta.

– Mit akar itt? – kérdezte barátságatlanul, s kinyúlt a kerítéshez támasztott kasza után. Szemében nem volt sem részvét, sem kegyelet, tulajdonképpen érdeklődés sem, ilyenkor mondani kell valamit, hát mondott valamit. Az örök mindig mondanak valamit, félnek, azért.

Nézem a kaszát, ahogy a lenyugvó nap egy csillagot küldött az élére, tiszavirágnál is rövidebb életút. Régi kasza volt, fékevesztett csillogás egy öreg jószágtól nem várható, de füvet vagy embert vágni lehet vele biztosan.

– Ez egy másik falu? – kérdezem meghökkenve, merthogy soha senki nem villantotta rám a kaszát eddigelé.

– Mit beszél maga? Mit akar itt? – Már állunk mindketten.

– Emlékezni, sírni, nem is tudom – válaszolok. A temetőőr visszaereszkedik a fatönkre.

– Sírjon a kapu előtt!

– Nem fogja nekem előírni, hogy hol sírjam ki magam. Bent akarok, és kész!

– Bent nem lehet. Ilyenkor már nyugovóra tértek a halottak, nyolc után nincs látogatás!

– Mi az, hogy nyugovóra tértek? Maga itt ócska relikviaként riszálja az agyát, közben orrfacsaró szagot áraszt. Elfelejtették eltemetni, bátyó?

A temetőőr nem tudott felállni, merthogy teljesen ráhajoltam, meg is ölelhetjük volna egymást, de erre érthető okokból, egyikünk sem érzett indítást.

– Én magát nappal sem engedném be a kapun – tüzelt a temetőőr, nem mondta, inkább rekedten suttogetta, mintha egy féltve őrzött titkot közölt volna velem. – Az ilyenek gyalázzák meg a sírköveket! Na, sipirc! – mondta, és már nem suttogett.

– Csimasz! – mondtam meggyőződéssel. – Penészgomba!

– Virágtolvaj! – ordított fel a teremőr. – Még hogy én vagyok bűdös?!

Hogy a kasza is megcsillant, a jelzős minősítések további számbavételéről le kellett mondani, egy gyors mozdulattal széttártam a kaput, s berohantam a sírok közé. Túlzás volna azt állítani, hogy ezt követően kergetőztünk, mert a kifejezés egymás játékos követését jelenti, s noha a gyakori irányváltás miatt sosem lehetett pontosan tudni, hogy melyikünk van elől, a játékoságot kizárták a temetőőr már-már hörgésbe fulladt hangj mutatványai, a „kurva anyádat!”, vagy „hog rohadtál a ganéba!”-szerű sztereotípiák. Letegezett, állapítottam meg, ilyenek ezek, estefele már tegeződnek.

A családi sírkő mellett biztonságban érezhettem magam, lehasalva ugyan, és mozdulatlanul, s már-már teljes sötétségben, de a vigyázzban álló sírkövek rendezetlen hadállásai kivehetők voltak holdfényben is, mintha a halottak védelmére találtak volna ki őket az őrök ellen, ahogy mozdulatlanságukban is teljesítették az öröklétig tartó szolgálatot, s ha úgy adódott, sorfalat álltak az élők védelmére is, lám, a temetőőr visszavonult.

Olyan sír ez is, mint a többiek, csak sűrűbben látott esőt, mint könnyeket. A sírhalom felszíne jóval a cementpárkány alá süllyedt, a gondolatnak nem lehet ilyen súlya, az idő könnyökölhetett rá ilyen kegyetlenül. Arcom száraz, a könnyek csendben kushadnak a helyükön, miért éltetek, kérdezem. Apát nem kellett volna elengedni semmiképpen. A sírkövön nevek. Az enyéim nevét festették rá sorban egymás alá. Előbb ágyat kaptak mindannyian. Azon az egyetlen ágyon a mindenkori haldokló várta a szekeret. A többi a padlón kapott helyet. Sorban felkerültek az ágyra, magyarázkodásra senkinek sem volt szüksége. Apát nem kellett volna elengedni semmiképpen. Az Ő neve után csak egyetlenegy szám olvasható, ebből az derül ki, hogy megszületett. Odafesthették volna azt a dátumot is, amikor becsukta maga után az ajtót. Azt a napot, órát és pillanatot. Amikor lengett a kalap a konyhaajtón meredező kampón. S a bénító csend ránk zuhant, alája szorultunk, nem volt kiút, levegő sem nagyon. Az ablakon keresztül még megnézhattük volna Apát, de senkinek sem jutott eszébe elhúzni a függönyt. Az ajtót is kinyithatta volna valaki, de a rendőr anyám kezében halott volt, s a bátorságot Apa magával vitte, egy szemernyit sem hagyott. Miért éltetek, kérdezem ismét és megint, ha nem tudtátok Apát visszatartani, hogy a feltámadást itthon várja meg. Nem kellett volna elengedni semmiképpen. Ki kellett volna találni valamit, hogy Apa ne menjen el. Újra kellene kezdeni az egészet. Ahogy Apa meglátta Anyát, ahogy Anya meglátta Apát, innen, ettől a pillanattól kellene újraélni az életet, az övéket és az enyémet, és az enyémet, és az enyémet, és az enyémet! S Apát megtartani, visszatartani végleg!

2.

Úgy döntöttem, hogy az asztal helyét és méretét nem változtatom meg, azaz ugyanazt az asztalt használjuk, ami mindig is a konyhában volt, csak az egyik lábát kellett megerősíteni egy léccel, de ez az ajtó felől nézve nem látszott. Persze

letöröltetem róla a port, s a kellékessel tétettem rá egy kereszthímzéses terítőt. A pókhálókat otthagytam a plafonon, hiteles környezetet kellett teremteni, Losonczyval hozattam három pókot is, az az egyetlen döglött hiteles volt ugyan, de nem elegendő. Székeket úgy helyeztettem el, hogy a szerelmeseknek egymással szemben kelljen elhelyezkedniük. Apa a kezében tartotta a kalapját, ezzel kapcsolatban némi vita volt, merthogy egy új kalapot kellett előkeríteni, a kopottabb majd a kampón fog csüngeni, amikor ennek is eljön az ideje. Apa időnként megforgatta a kalapot, nem túl gyorsan, nehogy játszadozásnak tűnjék, hanem csak olyan várakozást, időtöltést sugalló lassú, ráérős mozdulatokkal. Anya egy kis fehér zsebkendőt szorongatott a kezében, ujjait egymásba fonva tartotta az ölében.

– Szöveg? – kérdezte Apa.

– Nincs szöveg – mondtam. – A lélek mélységeit ne kössük betanult szavak bilincskébe.

– Nem bonyolult ez egy kicsikét? – Anya ezt bocsánatkérően kérdezte, mintha nem is kérdezte volna, csak szelíden megjegyezte, mint aki már éli a figurát.

– Örökérvényűség, összeölelkező lélegzet – folytattam. – És arcot simogató tekintet. És fény. Lássam a fényt, mely nem látszik ugyan, s mégis oly kemény, mint a beton. Beterít, leteper, magáévá tesz. Ez kell nekem. Értem?

– Ki ne értené? – kérdez vissza Apa.

– Kezdhetik – mondtam.

A kalap gyorsabban forgott, mint eddigelé, Apa olyan bikás volt, a fejét valahogy furcsán tartotta, a szemét is tágabbra nyitotta, talán a lelkét akarta imígyen szabadjára engedni, hogy az megnyilvánulhasson teljes nagyságában, bilincstelenül.

– Kurva egy meleg van – mondta Apa. – Ilyenkor a gatyát is alig bírom magamon. Hát, te?

– Nyáron mindig melegebb van – sóhajtotta Anya szívélyesen. – Isten akaratát el kell fogadnunk. Aztán majd jön az ősz, nem?

– Jön bizony – mondta Apa –, esők, szelek, miegymás. Az se jó, a kurva anyját.

– Jaj, istenem – mondta Anya –, miket beszél!

Ez a légyottnak induló találkozó már-már zsákutcába jutott, Anyától persze nem lehetett elvárni, hogy „jaj, de drága maga, Dezső!”-szerű szövegekkel segítsen továbbgördíteni az eseményeket, Apa viszont megpróbálta feltalálni magát.

– Aztán majd kifestem a konyhát, jó?

– Fehérre! – mondta Anya kicsit megenyhülve, ici-pici lelkesedéssel. – Szeretem a méz illatát.

– Jól van – mondta Apa.

Apa művész úr felém fordul, úgy kérdezi:

– Idáig jó?

– Nem jó – mondtam. – Az nem jó, hogy megkérdezte, hogy jó-e, és az nem jó, hogy a lelke olyan nyeszlett, mint egy elhasznált kapcarongy, és annak a kalapnak már rég meg kellett volna merednie az ujjai között, és az asztal lapjáról hiányoznak a kezek, Anya művésznő kezei is felkészkedhettek volna a terítőre, és lassan közelítsenek a kezek egymás felé, hogy kézfogó legyen belőle, a szó életformáló értelmében. Értem? És miért festették ki lila rúzzsal Anya művésznő ajakát? Részeg a sminkes? Losonczy, mit tud erről?

– Beteges, szűz és szegény. Ezekhez lila ajak kell – mondta Losonczy. – Szerintem.

– Csakhogy a fénysugárban a lilára festett ajak kéjt sugall, különösen ha mozgásban van. S ha a lélek röpdös, a kéj kushad. Maga ezt nem tudta? Letöröltetni, jó?

– Igenis. Piroskám, szívem! – kiáltott hátra. – Lila ajak megy, színtelen ajak marad! Most!

– Folytassák, kérem.

– Akkor én most már semmit sem mondok magának – mondta Apa.

– Semmit se mondjon, Dezső – mondta Anya.

– Mindent megbeszéltünk – mondta Apa, és mosolygott.

– Mindent – mondta Anya is, megszeppenve ugyan, de jól láttatta, hogy lelkében béke van.

A kezek az asztalon közelítették meg egymást. Jól esett látni, ahogy Apa ujjai ráfeszülnek Anya ujjaira, a vaskosabb férfiujjak befészkelik magukat az apróságok közé, a bütykös hüvelykujj helyet kapott magának a megizzadt, csöppnyi tenyérben, s nem volt itt jól megfontolt szándék, vagy kívülről érkező parancs, a hüvelykujjra rágörbültek a vékonyka ujjak, Anya lehunyta a szemét, Apa kezében megállt a kalap.

Losonczy a hátam mögött állt egy távbeszélővel a kezében, hogy bármikor kiszólhasson a nyitva hagyott ajtón az odakint ácsorgóknak, ha esetleg szükségem volna valamire. A reflektorokat egyelőre nélkülözni tudtam, a huzalok karikákba csavarva heverték a padlón, az az egyetlenegy fénynyaláb, amely az elsárgult függöny egymásba trotytyant mintái között verődött be a szobába, bőségesen eleget volt.

Felejteni akarom a valót. Tudom, hogy Apa nem mosolygott. Nem volt bajsza sem. Csupasz volt, mint a hernyók. Anya nézte, s azt mondta, hogy nem akarom. Egy hétig verték. A hátát, a fejét. Aztán akarta. Volt egy tehene, azért. És a félelem. És a fájdalom. Akkor sem mosolygott, amikor a vékonyka gyűrűsujjra felkerült a gyűrű, s háromszor kellett megkerülni a házat, merthogy ez áldást hoz a családra, házra, termésre, de csak az istállóig jutottak el, na, galambom, mondja Apa, holtmiglan, holtodiglan, s Anya fejét nekitámasztotta a tehén farának. Anya mondta a Miatyánkot közben, ügyes voltál, mondta Apa, amikor kilépünk, mosolyg, a násznép szereti látni, hogy boldog az ifiasszony. Most meg húsz ujj ját-

szódik, vonaglik, bújócskázik az asztalon. A kereszthímzéses terítő a gyűrött asz-szisztencia, néha fészek, néha hívogató nyoszolya, a gyűrődések vonulataiból itt-ott előbukkannak az ujjak, váratlanul lecsapnak egymásra, hogy görcsösen össz-szekapaszkodva meghaljanak egy időre, ima és kéj, nyoszolya és koporsó, élet az asztalon.

–Repülj! – szólok rá. – Emeld fel a két karod, s repülj fel a magasba, fogd meg Anya kezét, s vidd magaddal az ég felé!

Leállunk. Mindenki a padlót nézi. Én is. Pedig az fent van. Színpadon is. Anya falfehéren ül az asztalnál, ujjai az ölébe bújtak.

– Nem tudok repülni – mondja Apa.

– Miért?– kérdezem. – Mi mindenre képesek vagyunk. Hinnünk kell abban is, hogy repülni tudunk, s tudnunk kell elhítenni ezt mindenkivel, csupán ennyi a feladat, a többit a tárgyak végzik el. Nem lehet ez olyan nehéz.

– Lehet, hogy nem nehéz – mondja Apa –, csakhogy én félek megpróbálni. Félek, azt hiszem.

Nem félt, soha nem félt, mondom magamban. Amikor harmadszor is megkerülték a házat, megint csak az istállóba vezette Anyát, aki úgy görbült a tehén farára, mint egy halott vakondok a föld alatti járatok útvesztőiben, a hányás végigloccsant a kezén, s a sűrű nyál a tehén faráról csüngött alá.

– Akkor ne erőltesse a repülést – szólok Apának. –A Miatyánkot tudja?

– Hát, úgy-ahogy.

– Losonczy!

– Igenis.

– Írjon ki Miatyánk óráát a művész úrnak. És a bajuszt vegyék le róla. Szünet.

3.

Anya művésznő lila ajak nélkül határozottan anyásabbnak néz ki, azazhogy egyelőre lányosabbnak, kihúzott szemöldökére ragasztatni fogok egy kis bozótot, és a testtartásán is változtatnom kellene némileg, lehetne odaadóbb valamelyest, noha amikor egyszer hevesebben hajolt előre, az egyik melle mintha fent maradt volna az asztallapon, a másik meg a terítő rojtjai között csüngött alá továbbra is, ha a mellek nem tartózkodnak egy síkban, ez inkább kihívó érzetet kelt, mint szűzies szelídséget, s itt az ártatlanságé a főszerep, az asztali kézjáték viszont egészében véve sikeresnek mondható, noha felmerülhet a keresztmíntás terítő egyszerűségében is nemes hangulatának inkompatibilitása a kéjben egymásratalálásának hangulatával. Persze amikor a meredező, csontos hüvelykujjat átfogják az ártatlan, vékonyka ujjacskák, itt csak a lélek munkálkodik, mintha tengeren hanykolódó csónakocskák tapadnának a biztonságot jelentő mentőhajóra.

– Losonczy!

– Igenis.

– Apa művész úr hüvelykujja legyen bütykösebb, s a körme fekete! Nincs manikűr! És Anya művésznő szemöldökén bozót legyen. Értem?

Losonczy vigyázzban jelent:

– Most éppen a Miatyánkot tanulják. Utána bütykösítünk, bozótosítunk.

– És hol van a fénynyaláb?

Losonczyt ritkán lehet zavarban látni, most mintha nem találná a szavakat.

– Hát, főnök úr, kérem, az a helyzet, sajnos, ugye, hogy a nap felfele ment az égen. S ilyenkor, ugye, a sugarak földre vetülő szöge némi módosulást szenved...

– Legyen fénynyaláb, Losonczy! Értem?

– Lesz, tisztelettel. Kezeskedem.

A násznép kiválasztását Losonczyra bízom, csak kinézésük sokféleségére hívtam fel a figyelmet, a hitelesség nem csupán hangulati elem, sokkal, de sokkal több ennél, hogy ezt Losonczy mennyire tudta felfogni, nem tudom, de a biztonság kedvéért szemrevételeztem a kiválasztott tömeget, férfiak, nők, gyermekek csoportját, külön-külön. Miközben ellépegettem a kiválasztottak sorfala előtt, hallgattam Losonczy magyarázatát.

– Az első bajuszos, a második nem, a harmadik bajuszos, a negyedik nem, az ötödik bajuszos, a hatodik nem...

– Mi ez, Losonczy? – kérdezem.

– Sokféleség, tisztelettel. És itt vannak a hölgyek is, az első kendős, a második copfos, a harmadik kontyos, a negyedik kalapos...

– Várjon csak – állítom meg –, maga kalapos?

– Városból jöttem haza látogatóba az ányikámhoz – mondja, de nem néz reám, Losonczy ragyogó arcába mered, jó volt, int Losonczy, emelt gázsi.

– S a gyerekek? – kérdezem.

– Kettőt szereztem, sajnos...

– Nyolc legyen – mondom. – Értem?

– Nyolc lesz – mondja Losonczy. – És bütyök, és bozót, és Miatyánk, és fénynyaláb. És minden.

A múltkoriban kértem egy élő lovat a színpadra, nyolc perc múlva ott volt. Kifogásoltam, hogy nem nyihog, nyolc perc múlva nyihogott. Persze mindent azért nem lehet Losonczyra bízni, a színészek kiválogatását természetesen nem engedem ki a kezemből, noha az önjelöltekkel való csatározás igencsak felőrölheti az idegeket. – Én vagyok a legjobb! – mondta az egyik Anya szerepre jelentkező. – Nem fogom megvárni, amíg kiíratja a próbatáblára a szereposztást. Világos?

– Művésznő, őszinte leszek magához – mondtam. – Én tudok repülni.

– Nézze, én sokféle disznóságot hallottam magáról – mondta némileg megörökönyödve –, de ezt azért nem képzeltem volna.

– És akkor beláthatja – folytattam –, hogy Anyának és Apának is tudniuk kell repülni.

– Ez is valami? – szakított félbe. – Nem tudom, mennyire ismer engem, de én tudok öreg lenni és fiatal, barátságos és gyűlölködő, gőgös és mérsékletes, élvezeg és szűzies, civódó, féltékeny, irigy és csaló, tudok szánalmas lenni és gyönyörű, ölk, ha kell, és szeretek, transzcendens lotyó is lehetek, látta a mellemet, ide nézzen!, ezt aztán szophatják napestig, és dugok is, bárkivel, bárhol, akárhány-szor, mit szól, létezik nálamnál jobb?

– Nincs kegyelem a szemében – mondtam. – Én nem bordélyt akarok berendezni, hanem a szeretet otthonát, ahonnan senki se kíváncsozzék el, ahol a hit a falakból sugárzik elő, anyám egy szentség volt, ha színész lett volna, játszhatott volna Szűz Mária szerepét a világ bármelyik színpadán, nem kellett volna csinálnia semmit, csak önmagát kellett volna adnia, ért ebből valamit, kérem?

Losonczy érületei ritkán olvashatók le az arcáról, az újabb sikerélményre csak a testtartásából lehetett következtetni, lezser volt, szinte hányaveti, miközben természetesen vigyázzban állt, a huzamos szolgálat különleges képességeket fejleszthet ki.

– Tízen vannak! – mutatott a körülötte ácsorgó gyerekseregre.

– Brávó! mondtam. – Hát, igazán...

– A szomszéd falvakból elhoztam őket mind. Ennyien vannak – pontosított. – Mosdatás? Kosztüm?

– Koszosan hitelesek – mondtam. – Kettőn legyen cipő, a többi maradhat így. Értem? Ha egy kicsit tisztábbak, nem baj.

– Tökéletes – mondta Losonczy –, pontosan így gondoltam én is. Bocsánat – folytatta –, valamelyik kislány arcán egy-két lázrőzsa nem volna esetleg...

– Lázrőzsa? Melyiken?

– Például ezen. Hogy lázasan is, a hitelesség, szóval, nem tudom...

– De. Nagyon jó. Csak ne ezen, inkább azon. Az mortálisabb, nem? Úgy értem, alkatilag.

– Értettem. Piroskám, szívem! – kiáltott hátra. – Két mortális lázrőzsa gyerekarra!

– És felnőttek? Olyan igaziak? Olyan falusiak? Nincs?

– Dehogynincs – mondta Losonczy. – Találtam két öregasszonyt, az egyik beteg, a másik halott. Fogják egymás kezét. Az élő imádkozik, a halott hallgatja. Talán.

– És férfiember? Csak maradt valahol?

– Az utolsó önmagát temette el. Az imádkozó mesélte, hogy az illető leereszkedett a borospincébe, s a csapóajtót magára húzta. Többet nem jött elő, de biztosan buzgón imádkozott mindvégig, s noha az utolsó kenetet nem vette fel, de nem is kellett neki, merthogy szent volt. Vagyis hogy lehet, hogy szent volt. Létezik ez?

– Nahát, ilyesmit még kitalálni sem lehetne!

– Ilyet nem... Miért, ki kell találni ilyesmiket? Én, kérem, főnök úr, bármikor, ugye...

– Nem, nem kell kitalálni ilyesmiket. A mesterséges fény is csak akkor az igazi, ha elfelejtjük, hogy nem igazi. Érti ezt, Losonczy?

– Abszolút, főnök úr!

– Jól van. De az öregasszony, Losonczy, csak nem marad ott végleg?

– Megmondhatom az őszintét?

– Persze.

– Tökkelütött népség ez, főnök úr, kérem. Ezek nem tudják felaprózni magukat. Nem értik az összkomfort lényegét. A kicsi ima, kicsi tánc, kicsi élet, kicsi halál elvét. Ezek vagy imádkoznak, vagy élnek. Az az öregasszony most imádkozik. Neki most ez az élet. És a halál is. És a tánc is. És a minden. Ez nem fog eljönni a halottjai mellől soha. Erőszakkal meg nem hozhatom el, mert nem lenne hiteles. Ha meg lehetne győzni valahogyan, hogy pattanjon fel, tegye a derekára a kezét, s tánclépésekkel jöjjön ki az ajtón, hogy onnan aztán kicsattanó mosollyal, fonnyadt begyekkel, de álljon ott büszkén a felsorakozott násznép élén. Egy kacikiás bajuszost állítanék melléje, annak még csizmája is volna. Repedne alattuk a föld, főnök úr, kérem, olyan hitelesek lennének, mint a halott csontváza a borospincében. Ennél szebb jelenetet elképzelni sem lehet.

Vagy imádkoznak, vagy élnek, mondta Losonczy, merthogy elképzelni sem tudja, hogy falun az élet s az ima egy asztalnál ült mindenkoron. Azt hiszem, Apa sosem imádkozott, vagy nem úgy imádkozott, ahogy mi, a többiek, de ezért senki sem szólta meg. Cipész volt, de mindennap déli tizenkettőkor a harangozásra is gondot viselt. Leginkább délutánonként vette kézbe a lábbeliket, foltozta, talpalta, ragasztotta őket, varrni is varrta, ha meghasadt rajtuk a kikopott köntös, a fehérnépeknek szívesebben javította a csizmát, félcipőt, kezét a lányok vádliján csúsztatta felfelé, amikor cipőpróba volt, senki sem sikkantott, egyik-másik titkon sápítózott, hogy Isten szeme vajon tényleg látja-e az egész valót, mit szól ahhoz, hogy az asszonyfélék esetében merészebben tapogatott a cipész, a combjukra, majd hátul, a faruk alá is felcsúszott a tenyere, nem másért, de valamiben csak meg kellett támaszkodjék, miközben a megjavított cipellőt próbálgatta a lábikón. No, kérem a lábikót, mondta Apa, ilyenkor Anya kinézett a falásnyi ablakon, számoljátok meg a pókokat a falon, mondta szelíden, hát számoltuk, s örültünk erősen, ha a szám mindegyikünknel azonos volt.

Aztán kifogytak a cipők, csizmák, topánkák, valami járvány fertőzte meg a gondolatot, hogy sorban a város felé ösztökélte a népeket, aztán már mindenki menni akart, a fiatalabbja hátra se nézett, úgy iszkolt végig a temető melletti poros szekérúton, az öregebbje is megpróbálkozott az iramodással, de a temetőnél jobblétre szenderültek szinte mindannyian, előbb csak a szándék, a gondolat restellte el magát, aztán a test is visszamaradt. A harang jubilált, azt hiszem, csak Apát ünnepelte mindannyiszor, megszokta Apa kezét, lélegzetét és akaratát,

ahogy nap mint nap felkúszkódta magát a tetőre, miközben a báméskodók odalent mormolták a Miatyánkot, hogy csak most az egyszer, de bizonyisten utoljára sikerüljön felmászni a bizonytalanul ingadozó alkotmány oldalán.

Miután Apa elment, a harangláb elsétálhatott Apa után. Lehet, hogy megemelte a kalapját a templom felé, ez meg, apróra sikeredett imaház lévén, még visszaköszönni sem tudott, csak nézte a hűtlen szolgát, ahogy Istent megtagadta, s az emberhez szegődött. Persze az is lehetséges, hogy a harangláb egyszerűen csak összeomlott, nem volt szükség rá, hát megroggyantak a lábai, a szóhadereg alagútjaiban a szüntelen dínomdánom szélesítette a járatokat, faluhelyen a köszvény a tárgyakat is megtámadja előbb-utóbb, ám megkérdezni ezt nem nagyon volt kitől, az az asszony, aki énekelt a halottnak, Losonczy szerint már elhallgatott, s az énekek, amelyek megritkult fogai közül suhantak nemrég elő, befelé vonultak, így lesz a dallamból egyetlenegy hang, s aztán az is szertefoszlik a végleg megpihent gondolatban.

Közben valami történhetett, a verebek hamarabb jöttek, azazhogy néma felhőként zuhantak elő valahonnan, fekete lett tőlük az ég alja, az ilyesmi még mennydörgést is hozhat a vidékre, és ki tudja, még milyen bajokat, ilyesmit mondogattak valamikor a népek, az eredeti elképzelés szerint háromszázan fognak elrepülni a méltósággal vonuló násznép fölött a virágokkal díszített udvaron, hangulati elemként ugyanis igen hatásos lehet egy madársereg jelenléte az emberi örömmünnepek csúcspillanataiban, tedeumszerű érzetet kelt egy hatalmas felhő vonulása, amelynek némán repdeső élők az elemei, dicsérünk téged, Isten, csakhogy itt nem háromszáz, legalább háromezer veréb zuhant a tájra, ebből mintegy ötvenen csipogták el életük utolsó dallamát, mielőtt beleszapódtak volna a szomszéd háztetőn felemelkedő pléhlapokba, amelyeket olyanformán kellett tartaniuk az erre a célra felfogadott cigányoknak, hogy a lapokra verődő napfény sugarai rávetüljenek a jelenetben szerepet kapott konyhaablakra, ugyanis a következőkben is szükség lesz az ablakon besugárzó fénynyalábra.

A szárnyaszegett verebek félholtan vergődtek a földre csusszant cigányok nyüsztésétől is megrémülve, s mintha valóban dörgött volna az ég, csakhogy a földről sugárzott elő a zenebona, nem az égiek küldték a vészjeleket, a lezuhant pléhlapok ugyanis basszusban dörmögve ugrándoztak a sebtében kikövezett udvaron, miközben a derékig érő bogáncsosban próbáló kórustagok Losonczy édesanyját gyalázták, amit semmiképpen sem lehetett összeegyeztetni a mélyen vallásos színezetű, az égiek áldásáért fohászoló, templomi ájtatossággal előadott énekek hangulatával. De hát a gyalázkodást azért találták ki, hogy legyen mit leteperjen az áhítat. Így aztán helyreállt a rend, a tánccsoport sem okozott különösebb gondot, lévén hogy csak egyetlenegy segédszínész tudott becsületesen bokázni, noha azok a kis keresztlépések, melyeket a menyecske helyett kellett volna előadnia, fel-felkapva a sarkát minduntalan, nos, ezeknek a színvonala messze állt a tökéletességtől, a szomszédasszony messziről próbálta mutogatni, hogy mi-

ként kellene végrehajtani a műveletet, közelebb semmiképpen sem jöhetett, merthogy egyelőre az volt a dolga, hogy álljon a szomszéd ház küszöbén, vadul integessen, miközben fültől fülig tartó mosolya örömmámort kellett imitáljon.

– Megbénul a pofám, Losonczy! – kiáltott az udvaron áthaladó ügyelő felé. – Már a harmadik órája alakítom az örömgügyét, van magának istene?

– Tudja, hányan jelentkeztek erre a szerepre? – vetette oda az ügyelő rosszszallóan. – Hitelesen, kérem, csak hitelesen! – Ez már a sorba állított násznépnek szólt, a szomszédasszonyra most nem lehetett több időt vesztegetni, a saját életének főszerepében majd úgyis egyedül kell alakítania, a nyüsztítő cigányokat arrébb toszogatták, egyik-másik arccal a bozótosba került, de szükség volt a ház előtti falásnyi udvarra, s még ezek után is várni kellett, amíg seprűkkel, vasvilákkal, ezzel-azzal megtisztították a területet az egymáson vergődő verebektől.

– Körülbelül itt volt – mondom Losonczynak –, három méter hosszú legyen, és egy méter széles. És nagyon zöld legyen, nagyon zöld!

– Nagyon zöld lesz – mondta Losonczy, s mire beültették a nem tudom honnan előteremtett ágyásdarabokat, a lekonyult fűszálak itt-ott elsárgulva kókadztak a műtrágyás humuszban.

– Apa seggbe rúgná magát, Losonczy, jó nagyokat rúgna a maga seggébe, tudja?!

– Bocsánat, főnök úr, a műtrágya a hibás, az egész faluban nem találtam egy maréknyi tehénszart, itt, kérem felzabálták az állatokat, aztán irány a temető. Sem állat, sem ember sehol.

– Figyel, művész úr? – fordulok Apa felé. – Maga a lelkével öleli körül ezt a darabka földet, a sötétzöldben pompázó fűszálak mindegyikén megpihen a tekintete, akárha minden egyes fűszál külön-külön a kedvese volna, de érezheti oltári szentségnek is, ahogy kinyújtott kezével végigsimítja a fűszálak tízezreit, a méhek zümmögése adja a zenei aláfestést, vagy csak a táj imitálja a zümmögést, ha méhek nincsenek, a csirkék nem mernek belefosni a szentségbe, két arasznyira állnak meg Apa háta mögött, várják, hogy történjen valami, de semmi sem történik, Apa motyog valamit, hogy neki nem elég ennyi fű, neki sokkal, de sokkal több fűre volna szüksége, és belenéz valahova a messzeségbe, mintha integne onnan valaki, igen, ezt lehetne kiolvasni Apa szeméből, hogy integet neki valaki.

– Ne menjen el, Dezső! – mondja Anya, akkor mondta először, hogy ne menjen el, merthogy meglátta Apa szemében, hogy valaki, vagy valami integet neki a messzeségben.

Én meg beléptem az ágyás közepébe, és végigtapostam a füveken. Messziről nézve táncszerű mozdulatoknak vélhették volna, ahogy minden egyes talpalatnyi földbe beledöngetem a fűszálak százezreit, talpom gyerektalp, de mérete ahhoz éppen elegendő, hogy konok következetességgel darabokra szaggassa a valahonnan integető arcának vonásait, mert hitem szerint az ágyásból érkezett az Apa

szemében tükröződő mehetneknék, de Apa hajthatatlan, most a konyhában van, a tarisznyáját keresi, közben megindul kifelé. „Álljatok az ajtó elé!” – kiáltom, és felsorakozunk mindannyian, Anya középen térdepel, Dilibözsit pajzsként tartja maga előtt, az ikrek egymáshoz dőlve állják el a bejáratot, ott vagyok én is, szét-tárt karjaimat az ajtófélfához feszítem, közben a násznép odakint menetel, ide-oda tolódnak az évtizedek, a villanyórás is idebent lebzsel, pedig ő csak öt év múlva érkezik, „Tartsuk be a sorrendet, emberek! – rendelkezem – Násznép, nemzés, születés, s utána szenvedhetünk napestig, de Apát nem kellett volna engedni semmiképpen, és mit keres itt a kaszás ember a temető elől, maga nem temetőőr?”

– Dehogynem, tisztelettel, és római lovag, és hősszerelmes, és hóhér, és szűzlány, ha kell, most éppen násznép vagyok, de bármit elvállalok, tisztelettel.

– Temetőőrnek nagyon hiteles volt – jegyzem meg, s kénytelen vagyok arra is gondolni, hogy Losonczy néha túl jó nekem.

– Én mindig hiteles vagyok, tisztelettel.

– És a kasza? – kérdezem. – Ahogy suhintott vele, szóval éles volt?

– Mi éles kaszával dolgozunk, tisztelettel, a segédszínész életének másképp nincs értelme. Losonczy úr azt mondta, úgy futtassam meg a rendező urat, hogy félelmében repedjen ketté segge peremén a gatyá. Ha szétrepedt, akkor győztünk.

– Szétrepedt – vallottam be némileg kedvetlenül.

Arcán győzelem. Anya arcán nincs győzelem, ahogy tovább térdepel az ajtónyílásban. Konok elszántságot sugároz ez az arc, amelyből kiveszett a szokványos, hétköznapi érzélem. Ösztönlényekké degradált mindannyiunkat a tiltakozás?

– Szünet! – intézkedem. – Most jó volt, művész úr, láttam szemében a tengereket, a hajó tatját, s a horizontból integető kezét.

– Tarisznyát, asszony! – Apa határozott, mintha nem is hallotta volna, hogy szünetet rendeltem el, ilyen bikásnak sosem láttam, megrökönyödve állunk mindannyian, mintha azon csodálkoznánk, hogy a villám éppen közénk és éppen most csapott be, s noha nem vett el tőlünk életet, a reményt hasította bennünk darabokra, ám a hasítékok közötti szilánkokban maradt annyi erő, hogy egymáshoz tapasszon bennünket az ajtónyílásban, lefele nézünk, senki sem mer Apa szemébe nézni, mintha a mennydörgésre vártunk volna mindannyian, amelynek következnie kellett, és jött, és dörgött, és leteperte a csöppnyi bátorságot, amely az ajtó előtt összekapaszkodó testeket együvé tartotta. – Most akarom! – Úgy döngött, mintha valóban az égből jött volna a parancs.

És mozgásba lendülnek a testek. Apa két kézzel próbálja szétfeszíteni az útjában álló akadályt, a villanyórás hátulról fogja le Apát, Dilibözsi visít, talán csak azért visít, hogy Apát lefogták, az ikrek egymást próbálják túlharsogni, Anya

hallgat, kezében feléledt a megöregedett rendőr, két-három bizonytalanul fel-emelt ujjal megálljt kunyerál.

– Apát nem lehet lefogni! – kiáltom. – Apa nem olyan! És kicsoda az az állat, aki rátette a kezét?

– A villanyórás – mondja Losonczy előzékenyen –, ő a legerősebb, a tavaly díjat nyert a színészeknek kiírt szkanderbég versenyen.

– Harmadik díj! – ragyog a sápadt arcú Apa kivörösödött füle mellett, előre-görbített válla között furcsán mered előre a feje, arcán dicsőség virít, mint akit egyfolytában hozzászoktattak a huszonegyhez.

– Levegőt! Életet! Levegőt! Életet! – mondja Apa hittel, azazhogy a fulladókra jellemző, kínos szótagolással, hittel ugyan, de hörögve szökken ki torkán a szó, s emeli ő is a kezét, nem ütés szándékával bizonyára, inkább hittérítő a mozdulat, vagy olyan Mózes-szerű, a szakáll-háttér hiányzik ugyan, de a kép középkori jelenetet imitál.

– Meg sem születtem! döbbenek rá, s oly hangos a döbbenet, hogy a családi hangzavar csitítani képes. – Maga ne életezzen itt! – szólok Apára. – A világ s az élet várhat odakint, inkább vegye elő a csutorját, s tegye a dolgát rendesen, mit tétlenkedik itt?, nem akarom, hogy tehénszarban s lötyyedten csüngő, lefejt csecsek között nemzzenek, fehér lepedőbe kapaszkodó imákat akarok, és megszentelt, görcsös akarást, eleven hitet, és nem istállóbüzt és lábakra fröccsent tehének szarát, Sóváriné! – kiáltok a megmerevedett Anya művésznő felé. – Feküdjön már fel a családi nyoszolyára, magától függ, hogy lelket is kapjon a gyerek, s ne töltse meg bűzölgéssel, gazzal a vele született enyészet.

Sóváriné feltornássza magát az ágytetőre, hátát a falhoz szorítja, akárha a sűrűn felfestett cseresznyeszarak között szeretne beleveszni a képzeletbe, vállalná egy fényevesztett cseresznye szerepét, vagy lehetne egy kiszáradt testű pók a falon, s ahelyett, hogy átélné a szerepét, s tenné, amit kell, imígyen nyivákol benne a gondolat: „Lehettem volna Antigóné, Desdemona és Júlia, vagy várfalak pereméről ugorhattam volna a tajtékzó habokba, ahol a holtak is napfürdő után lépik át az öröklét kapuját, ehelyett odvas, penészes falak között várom a csutorás folytatásra, nem lehetne megtisztelőbb a feladat?, sóhajtottam el a kérdést a kezdet kezdetén, lehet-e valami megtisztelőbb, mint a nemzés maga, s a szülés, a szoptatás, s a gyermekgyógyásban elrejtett filozófia, válasz helyett kérdésekkel csaptak agyon, lennék inkább nyüsztve onanizáló szűz egy kolostori cellában, lovak cafatja, vagy bármi egyéb, csak ezekkel a lesatnyult zacskókkal ne kelljen szoptatnom soha!”

– Művésznő kedves – próbálom halkán oktatni, ahogy egy leendő halotthoz illik intézni a szót –, midőn egy csecsemő szopásra csücsöríti apró ajkait, kegyed Isten lesz, maga a Miatyánk, ki a jó franc nézi a zacskója állagát, érti már, hogy életünk értéke nem mindig azonos a gázsival?! Érti már? S ha érti, mi lesz?

– Na, jöjjön! –, hanyatlik hátra Sóvári művésznő megadóan – És oltsák le már azt a kurva fényt!

Most már mozdulhatna, megadtam magam, csend van, sem fény, sem hang se mozdulat, lehet, hogy magamra hagytak? Vagy szünetet rendelt el a hatalom? Az ujjaira is várnom kellett a konyhaasztalon. Amíg megindult a minták között. Olyan nehezen szánta rá magát, hogy ennél csak az volt nehezebb, elviselhető, amikor megállt két minta között, mintha elbizonytalanodott volna menet közben. S nem mozdult egyáltalán. Talán csak egyszer. Felfele kunkorította őket, mintha nézte volna, hogy hol vagyok, és hogy vagyok-e egyáltalán, s ha igen, neki vagyok-e biztosan. Aztán elindult újra. Én is elindultam feléje, és féltem, hogy izzadt ujjaim megcsúsznak majd az abroszon. Széttérpesztettem őket, körmeim félig kifehéredtek, ahogy ujjaimat ráfeszítettem az asztallapra, kellett a tehén nagyon. Nem szédültem, de a gondolatot a szédület szülte biztosan, hogy rávetem magam az elviselhetetlenül lassan közeledő férfiujjakra, de nem lehetett, mert lelkem apró rezzenéseit kellett kivetítnem a hímzett terítőre, s ettől idegen lett volna az agresszió, és felesleges is, mert a hüvelykujj végre megérkezett. A többi is a közelben volt, de én ráfonódtam az elsőnek érkezőre, s aztán egymásba kapaszkodtunk egy időre. Akkor is csend volt. Sötétben a csend jobban hasonlít a halálhoz, mint önmagához. Miért jutott ez eszembe? Most mintha éreznék valamit. Vagy mégsem?

Az ajtó egyáltalán nem csikorgott, amikor Losonczy berobbant a sötét konyhába. Mint egy primadonna, akit sikerei csúcsán az igazgató végre megcsicsérész, szinte nőiesen csacska, ahogy titokzatosan a fülembé csicssergi:

– Főnök úr, találtam egy vak gyereket, aki még tudja a himnuszt. Daloltassam el vele?

Nézem Sóvári művésznő felfelé tartott, csóré fenekét, ahogy testére ráhúzza a gyűrött lepedőt, testtartásán nem változtat, jól tudja, hogy minden jelenetet folytatni kell.

– Az istálló felé menet a násznépnek jól jönne ez a himnusz-hecc, nem? És bocsánatot kérek, főnök úr, kérem, de a törvény, az törvény, az ellés folyamatát nem lehet leállítani.

– A tehén? – Az ikrek egyszerre visítanak, s ugranak is.

– Van tehén? Milyen tehén? – A villanyórás dörzsöli a kezét.

– Maga még nem is létezik! – szólok rá. – És nincs tehén! Értjük? Nincs tehén! Itt most engem nemzzenek, s maguk tehenek után akarnak koslatni? Nem érzik, hogy istállóságú az életük?

– Kérem szépen – bizonytalankodik Apa művész úr, félig az ágytetőn van, félig a falhoz támaszkodik –, engem ez nagyon megzavart, most mit csináljak a gatyámmal, s ami benne van?

– Jézus Mária, az üsző! – Sóváriné lecsúszik a nyoszolyáról, a testére tekert lepedőben vonaglik az ajtó felé, de visszaparancsolom az ágytetőre.

– A boci egyik fülke már kint van! – ordít be a temetőőr a konyhaajtón, a kassa most nincs a kezében, az egyszemélyes táncsoport elbokázik az ajtó előtt, a menyecskés ugrabugrálásról lemondott időközben, a kórus is rohan az istálló felé, a sorrendet a káosz rendezi, a kalapos lányok létszáma is megnövekedett az utolsó számbavétel óta, már négyen jöttek látogatóba az ángyikákhoz, tódulás, lökdösés, kibomlott varkocsok, a fonatnak álcázott hajcsomó városi lófarokká silányul, egy leszakított lajbit a földön taposnak agyon, senki sem látott még ellést, hörgő tehenet és véres üszőt egy sebtében berendezett istállóban, a szomszédasszony vadabbul integet, mint eddigelé, „leszakad a karom, Losonczy!” – suttogja panaszosan, ő maga is alig hallja, oly erőtlen a szó, de mosolya változatlan, csupa mámor az arc, gázsival kikövezett ráncsikátorok, a vak gyerek a bozótba veszett, onnan intonál hamisan egy valamikor ismerős melódiát, „jó kedvvel, bőséggel” – ismétli minduntalan, szopránja ártatlanságot sugall, még ha a dallamvonal torzra sikeredik is, ennél fogva inkább óbégatásnak tűnik, de amúgy sem figyel rá senki, a tehen odakint bög az istállóban, az üsző félig már kint van, a segédszínészek izgatottan ugrálnak a tehen körül, nem hiszik, mondja a temetőőr, lovag, fehér és szűzlány, ha kell, azok ott bent nem hiszik, hogy boci születik.

– Kit érdekel? – mondja a marhadoktor, s egy utolsó mozdulattal a világra rántja az újszülöttet.

Sóváriné széttárt lábai közé gyúri a fehér lepedőt.

– Na, mi lesz, Dezső? – kérdezi beletörődéssel, csüggedten.

Sosem ellett a tehen, azt hiszem, de engem csak az érdekel, hogy ezúttal a családi nyoszolyán fogadjak meg, s ne legyen messzeség, hajó és hívogató kéz, sem az udvaron, sem a képzeletben.

– Akkor szünet? – kérdezi Losonczy.

– Szünet – mondom. – S holnap a villanyórás füle mögött legyen tintaceruza, s szóljon Dilibözsi művésznőnek, ha még egyszer kilóg a bal melle a kosárból, levágatom a gázsiját, világos? És a Miatyánk?

– Nagyon megy – mondja Losonczy. – A kísértésnél és a gonosznál még vannak apróbb félreértések, de a közös gyónásig menni fog.

– Honnan tud maga a közös gyónásról, Losonczy?

– Engedelemmel legyen mondva, én mindenről tudok, főnök úr, kérem.

– Jó, jó, na, még azt közölje, kérem, Sóvári művésznővel, mihez tartás végett, ugyebár, hogy a nemzettel kapcsolatban jusson eszébe, hogy a születés hasonlít a halálhoz, amennyiben az először felnyíló szemhéj, és az utoljára lecsukódó szemhéj hangja hajszálpontosan azonos. Értem?

– Szóval mindegy, hogy élünk vagy halunk? Jaj, istenem, olyan szép ez, mindjárt elélvezek.

– Losonczy, ne humorizáljon, koncentráljon a teendőkre: ceruza, Dilibözsi melle, Miatyánk, értem? Egyébként attól függ, hogy holtan nézzük-e az élőket, vagy élőként a holtakat. Világos?

– Kicsit dereng, főnök úr, kérem, nagyon kicsit, de dereng.

Két kórista a szomszédasszony tetemszerűen elfekvő testét próbálja visszahozni az öröklétből, vadul lélegeztették, egyikük még a száját is rácsúsztatta a lilásan szederjes ajkakra, a haldokló végre magához tért, „Loson... Loson...” sutogta elhalóan.

– Szegényke, vajon kiről álmodik? – kérdezte Losonczy elmenően az istálló felé, az asztal már ki volt készítve az istálló közepén, az emberek sorba állva várakoztak a kisleányokra, esténként mindig gázsiosztásra került sor, s csak utána szolgálták fel a vacsorát.

– Azt a tehénbőrt vigyék egy kicsit arrébb! – mondta a két segédszínésznek, akik éppen akkor húzták le magukról a jelmezt –, nem bírom a bűdöset.

Egyedül maradtam, az ajtó előtti zöld ládán egyetlenegy fenékre szabták a helyet, innen jól lehet látni a sötétet. Apát nem kellett volna elengedni semmiképpen, mondom magamban, aztán hangosan is. Ha más nem, a sötét biztosan idefigyelt.

4.

Temettük a verebeket. Az egyforma tetemeket a segédszínészek lapátolták egy közös gödörbe, egyik-másik lábbal rugdosta őket tova, Losonczyra villantottam a szemem, pöcs maga, mondja, hol tartja a szívét, hangzik a regulázás, szóval mindenki tette a magáét, az áldozatok előbb-utóbb kivesznek az emlékezetből, a kegyetlen idő híjával van a kíméletnek, a porban, hamuban több az érzélem, mint a napsugárban, mely csak életet ad, úgy mellékesen. Nem volt pánikhangulat, noha az egyik cigányt mintha felszívta volna a reggeli köd, eltűnt valamerre. A szomszédasszony báva maradt, de az erős reggeli kávé egyre serkentőbbé tette benne a jószándékot. Mármint a folytatásra. A vak gyerek beleveszett a bozótosba, látni nem lehetett, de már kora hajnalban hallatta szívzaggató énekét, mára már nem tűnt olyan hamisnak az intonáció, vagy idővel a hamis igazinak fogadtatja el magát, ám akár hamis, akár igazi, a reggeli nótaszótól nem lettek derűsebbek a tekintetek, a fenséges dallamokat senki sem dúdolta az alkalmi szólólista után. És semmi sem repült a ház felett. Nem jelentett ez semmit, sem jót, sem rosszat, este majd újra megjelennek bizonyára, s valaki megjegyezheti, hogy na né, szürkék és repülnek, ennyit tudnak ezek. Az ikrek odabent emelgetik Dilibözsit, sóhajtoznak, nyögnek minduntalan, arcukon a kétségbeesés már-már győzedelmeskedik a jószándék fölött, s noha többféle megoldással próbálkoznak, egyik sem az igazi. Felemelni felemelik ugyan, de vinni is kell majd a konyhától a budiig. Azt meg az udvar végébe ásták valamikor, az istálló mögé. Naponként legalább egyszer, rendszerint kora reggel, a közös imádkozás utáni percekben,

Dilibözi elnyújtott, éneklő hangon adta hírül a családnak egyre sürgetőbb gondjait. Az áment rendszerint úgy mondtuk el, hogy közben Dilibözsire meredtek a tekintetek: vajon az égbe menő „úgy legyen”-t beszennyezi-e ma is a földi szutyok? Ez, persze, Anya gondolata volt, a lelkiismeret s az ész benne fogott kezét.

– Jaj, istenem, szarni kell! – jajdult fel Dilibözi, így hát az imént említett szutyok része lett a reggeleknek, az ikrek máris vállra vették a nyomorékot, s rohantak vele a budi felé.

Megkezdénem a napot, de a kampón természetesen semmi sem csüng, pedig ott egy kopottas kalapnak kellene lennie. Ezért is szólnom kell. És Apa művész úr arca hófehér, ahogy megmozdul, felhőkben szálldos körülötte a púder. Intek Losonczyknak. Hallom, ahogy intézkedik, hogy Piroskám, szívem, meg négybe repesztett valag, meg lenyalni azt a fehér szart, folynak az előkészületek. Két cigány üldögél a háztetőn, késő délután lehet, hogy szükség lesz rájuk, egyelőre besüt a nap a konyhaablakon.

A villanyórát az utcán helyeztettem el, nem messze a kaputól, hogy amikor hallózni kezd, hallani lehessen az udvaron. A szomszédasszony beállt a kijelölt helyre, az ablakon kell majd benéznie, amikor ennek is eljön az ideje. Adattam egy tükröt a kezébe, hogy tökéletesítse a „kíváncsian nézni” szemállást, majd a „nagyon kíváncsian nézni”-t is, ez utóbbinál a tudatalatti is bejátszik némileg.

– Érti ezt maga? – kérdezem.

– Még szép! – mondja Szomszédasszony művésznő a szemét meresztgetve.

Losonczy megigézve nézegeti a művésznőt, időnként csettintget.

– Én csak tisztelem a művészetet – szabadkozik, valószínűleg gyilkosabban néztem rá, mint rendszerint.

– Maga inkább azzal foglalkozzék – szólok rá –, hogy Dilibözi művésznő lába időben legyen felkötve. Némi erőszakhoz is folyamodhat, ha feltétlenül szükségét érzi, világos?

– Főnök, hálám az eget nyaldossa! – Losonczy szorongatja a kezem, már-már kezét csókol örömeiben.

A ma reggeli eligazításon próbáltam a jelenlévőkben tudatosítani a lényeges dolgok egyikét:

– Ez, kérem, a ház. Egyetlenegy helyiség, így is szentély. Mielőtt újra belép-nénk, szeretném, ha észrevételeznék ezt a ládát, ezt a zöld ládát a konyhaablak alatt. Fontos. Csak egyfenéknyi hely van rajta, nem a terepere színhelye. Anya művésznő, maga néha észrevétlenül kivonul ide, leül, s számba veszi a gondolatait. Maga a család esze. Itt fogja megfejtani a világ titkait. Azaz a saját életének a titkait. Mert mindenre megvannak a válaszok. Csak ki kell emelni őket a mélységből a fényre. Itt, ezen a ládán ülve fogja megtalálni a válaszokat, még arra a kérdésre is, hogy a szürke veréb miért él. Érti a dolog lényegét?

– Természetesen – mondja Sóváriné. – Ügyesen kisompolygok, mondjuk, a hátsó kijáraton...

– Nincs hátsó kijárat, kérem – szakítom félbe –, de ha volna, maga akkor is az első kijáraton jönne ki, magának jár az első kijárat, mert maga az Anyám. És nem sompolyog. Csak kijön. Tartással. Persze ezt nem közli senkivel. Szépen leül ide, hátradől, és kész. Értem?

– Világos – mondja Sóváriné, s ujjain számolja a teendőket. – Nincs sompolygás, aztán kitalálom, hogy miért szürke a veréb, és kész. Így jó?

– Imádkozzunk! – mondom. – Apa művész úr, szíveskedjék.

Apa sosem imádkozott velünk. Amíg egymásba kapaszkodva mondtuk az imát az asztal körül, az ajtó nyitva volt, az Apa háta is ott volt velünk, néhány karnyújtásnyira tőlünk, a három négyzetméternyi, fűvel benőtt ágyás előtt mondta a magáét, sosem hangosan, lehet, hogy imádkozott, lehet, csak nézte az integető kezét, mi meg odabentről néztük Apát, ahogy térdepel az udvaron.

– Akkor én majd odakint – mondta Apa.

– Mindenki itt mard! – intézkedtem. – Az együvé tartozás, az egymásba kapaszkodó kezek, nem érti a lényegét? A kör közepén egy jóságos szellem tartja a családban az egyensúlyt, Isten követe, kit idevezérelt a Mindenható, áldást küldött, megbékélést és szeretetet, és amen.

– Jaj, istenem, szarni kell! – Dilibözsi négy szavas replikáját ezúttal nehezebben lehetett érteni, és hamarabb is jött a kelleténél, de hát a megbeszélte végszóra érkezett, miközben egy fél zsebkendő lógott ki a művésznő szája üregéből, a zsebkendő másik fele összegyömöszölt állagban sikeresen szűrte meg a visongó hangokat.

– Némi erőszakhoz folyamodtam – szabadkozik Losonczy –, a művésznő együttműködési készsége csődöt mondott a lábfelkötésnél.

– Majdnem kitorpte a lábamat a marha! – sziszeg a művésznő.

– Na, mi lesz? – kérdezem.

– Az ikrek valahogy felemelik a féllábú testet, s megindulnak vele a budi felé. Dilibözsi egyik lábából két évenként amputáltak tíz-tíz centimétert, az utolsó vágás jó arasznyira sikeredett, tizennégy évesen már csak egy összeforrott csonkot viselt a lába helyén, egyedül nem tudott budira menni, vinni kellett. Apa nem mozdult el az ágyása mellől, óvatosan meg kellett kerülni, őt is, az ágyást is, s az integető kezét, az egyik iker erősebb volt, Dilibözsit a nyakába vette, a másik meg a fejénél tartotta a magatehetetlenül oldalra csüngő testet. Apa a tengernek látott, ágyásnyi fűben édeleg a hívogató világgal, mely vágyakozóan nyújtotta feléje a kezét. Arcán betegesen tündöklök az eksztázis, két karja olyanformán emelkedik a magasba, mintha az önkívület kikötőjébe érkező hajókat üdvözölné.

– Dezsó! – kiáltotta Anya, s érezve a veszély közelségét, becézett is: – Dezsókém!

A vak gyerek előbukkant a bozótosból, fejét mintha bogánccsal ültették volna tele, óvatosan közeleg, jó magasra emeli a lábait, hogy az esetleges ütközéseket időben kivédhesse, aztán szépen besétál Apa ágyásának a közepébe, jöjj el, Jézus, én szerelmem, éneklj, Apa mutatja, hogy hánynia kell.

– Minden fűszálért nem koslatunk, kérem! – Intek neki, hogy maradjon veszteg, s próbálja visszatartani az ömleményt.

A szomszédasszony már nem bírja a tétlenség örökösnek érzett kárhozátát, legyen kíváncsi, kérdezi, legyen, s tágra meresztett szemmel néz be a két arasznyi ablakon, intek Losonczynak, hogy csapja rá az egyik ablakszárnyat, ha törik valami, hát törik valami, majd kicseréljük az üveget vagy a fejet, de már az ügyelő se figyel ide, az ikreket bámulják mindannyian, ahogy Dilibözsi művész az ölükbe csúszva szerencsétlenkedik, hátra kötött lábával nem tudnak mit kezdeni, emelgetik, forgatják, küszködnek vele, mintha három lába volna, az az egyetlen, fehér húsú comb hol egy nyakban látható, hol a deszkaajtót döngeti, néha megszorogat egy-egy elkínzott fejet, a gyengébbik iker már-már elengedi, aztán hatalmas döngéssel, egyszerre zuhannak a budiajtóra, hogy végre eltűnjenek a fedéllel ellátott, házikót imitáló, takaros kis alkotmányban. Innentől kezdve már nem követhetők az események, noha a dolog neheze csak ezután következik, a jöjj el, Jézus, én szerelmem most jól jönne, hogy hitet adjon a küszködőknek, a bugyi levétele ugyanis, s ahogy magasra kellett tartani a lyuk fölött ingadozó testet, emberfeletti küzdelmet feltételez, amelyet nap mint nap sikerrel kellett végrehajtani. A vak gyerek most nem énekel, mintha megérezte volna, hogy néha a himnuszok sikertelenül kérik az áldást odafentről.

– Elmegek, Anya! – Apa hangja fénytelen, alig hallani, mintha betegség gyötörné, olyan. Arca sápadt, nyakán kidagadtak az erek, idegennek tűnik, pedig Ő volt Apa, és az is marad, egy van belőle, nem engedhetjük el soha!

– Levetkőzöm magának, jó? – Anya nem suttog, úgy beszél, a hogy szokott. Hangosan, érthetően.

– Miért?

– Még soha nem vetkőztem le magának, azért. – Anya remegő ujjai ügyetlenül gombolják ki a blúzra varrt apró gombokat.

– Elmegek, Anya. S maradj így, ahogy vagy.

– Ha teljesen levetkőzöm, akkor sem marad? – Kezei fellebbentett szoknyája körül matarásznak.

– Akkor sem.

– Táncolok magának meztelenül, mint Ribanc Nusi a faluvégről. Akarja? – Most már a földön térdepel, arcáról lehervadt az imádság, kihívó, ledér, szóval olyan dögös.

– Nem, nem akarom.

– Hátulról jöhet rám, miközben fejem a tehenet. Akarja?

– Ilyesmit nem mondhatott egy asszony, ilyesmit soha! – mondatná velem a kötelező kegyelet, csakhogy az emlékek kíméletlenek, előjönnek és ellentmondanak, ha kériktőlük, ha nem.

– S közben is feji a tehenet? – A szomszédasszony legszívesebben rövideket sikkantana, de hogy suttogva folyik a szó, kénytelen alig hallhatóan formálni a szavakat.

– Dehogyan fejem! – Anya szégyenlősen nevetgél, aztán elfogja a csuklás, küszködik velem, sikertelenül, és a karját is furcsán lengeti, mintha saját magának intgetne, hogy a szavakat inkább lenyelni kellene, nem kiengedni. – Senkinek a világon nem mondanám el, de maga is mesélt nekem, szóval, állok, mint a cövek. Azt szereti.

– S a feje lent? Egészen?

– Lent, egészen, s nyomkodja lefelé.

– Hát, elég figurás, baszom a lelkét! – A szomszédasszony megkockáztat egy halkra fogott, elismerő vihogást. – És?

– És semmi.

– Mondjon még erről valamit!

– Más nem szokott történni.

– Akkor mondja el még egyszer, kicsit lassabban, hogy jobban átéljem.

– Mit akar átélni maga? – Anya meghökkenésében elfelejt suttogni. – Ne nézen rám ilyen mereven, hallja? Jesszus, ez tüzel! – ugrik fel Anya, fiatal még, szélvészként rohan végig az udvaron, s magára zárja a konyhaajtót.

A szomszédasszony terebélyesebb, rohanni képtelen, de a hév, mely agyában gyorsabb lüktetésre fogja az ereket, a lábait is szaporább mozgásra ösztökéli.

– Ha beenged, mutatok magának valamit – suttog be a résnyire nyitott, falásnyi ablakon. – Ilyet nem látott soha. Azt is megengedem, hogy megfogja.

Anya térdepel. Napközben nem szokott imádkozni, most sem imádkozik, csak nézi a mennyezetet. A mennyezet közelebb van az éghez. A szomszédasszony feje éppen csak befér az ablakon, intek, hogy nyomja be egészen, hogy jelenléte hatásosabb legyen. Arcán csodálkozás, szólnia nem kell, a külső szemlélő hangtalan részvétele a jelenetben feszültségforrásként működhet.

– Sóváriné, hisz maga valamiben? – kérdezem.

– Én egyfolytában hiszek! – válaszol némileg irritáltan –, s azok a nyeszlett pókok hiába kapaszkodnak a plafonra, nem fognak megingatni a hitemben.

Losonczynek már nem kellett inteni, a vak gyerekek hozatja a létrát, de egy légyecsapóval a kezében ő maga mászik fel a pókok után. Nincs szándékomban szünetet tartani, noha Losonczy párosítása a vak segítséggel igencsak meggondolkozottató, a gyerek most is magasra emeli a lábait, s célozgatva az üres teret, ügyesen lavírozgat a bútordarabok között, Anya művésznő végre lázban van, a hit s a düh együtt parázslík a szemében.

– Akkor csináljon valamit, hogy Apa ne menjen el!

– Én? – csodálkozik.

– Maga a kiválasztott! Maga a hit! Maga az ész! Maga itt a minden!

– Tulajdonképpen miért mentem el? – Apa végre részt vesz a beszédben.

– Én mondjam meg? – Bennem nem a színjáték, bennem a múlt tüzel. – Nézzen körül. Látja ezt a kopott küszöböt? Maga koptatta el. És az ősei. Ez a küszöb már nem is küszöb, ha könnyek áztatták egykoron. A régi tárgyak emberi maszkot hordanak, s ha lerántja róluk az álruhát, mintha tükörben látná önmagát. S csak nálunk illatoznak esténként a fehér petúniák, s a diófa mire való, ha nem arra, hogy csüngjenek rajta a gyerekek?! S a hegyek ott fenn! Ha behunyja a szemét, látni fogja, ahogy visszaintenek. És Anyánál nincs szebb asszony a faluban. Nem vette észre? És nálunk a tehénnek neve van. Éjszaka kimegyünk hozzá, ha beteg. Az ágy fölött csüngő faliszőnyegen halvány foltot hagyott egy férfiát, s a házban csak egy férfi van. Itt hagyja nekünk a foltját? A bánatok súlytalanok, nem a hejehuja ellentétei, még ennek ellenkezőjéhez sincs közük, az idő kifejtette belőlük a tömjént s a mirhát, felmorzsolják őket az idő kerekei, az örömök viszont a falakba tapadnak mindörökre, a házba, a vidékre, s még a temetőbe is, és mi magunk is részesei és egyben részei is vagyunk ennek a csodának. Ha elmegy, elvisz ebből egy darabot, csonkák maradunk és elesettek, mint ez a vak gyerek. És azzal is vádolom magát, hogy a szülésnél sem volt jelen, akkor is az átkozott ágyása körül ténfergett, amit még újratereíteni sem lehet, Losonczyval öntöztetem naponta háromszor is, a jelképpé magasztosított fűhengert pocsolva, s tudja működtetni az utókor, a fűszálak kókadtan haldokolnak, a hamis istenek nem tudják életben tartani őket.

– A jó kurva anyádat! – kurjant a vak gyerek, kikapja Losonczy kezéből a légy-csapót, céloz, s szétmázol egy jókora pókot a plafonon.

– A vak gyerek? – kérdezem.

– Segédszínész – mondja Losonczy –, ha kell, vak, ha nem, csak gyerek.

– S a himnusz? – jut eszembe.

– Hetekig próbálgattuk, amíg sikerült szétzilálnom agyában a dallamot, amíg végre hamisan csengett ajkán a szó. Egy zseni fél gázsiért! Mit szól hozzá, főnök? S a pókokat ingyen ütögeti.

– Az övé a jövő! – mondanám, de nem mondom ki.

– S az én jövőmmel mi lesz? – kérdezi a villanyórás, simléderes sapkáját jó magasra tolja a homlokán, füle mögül előremutat a tintaceruza.

A lányok még soha nem láttak simléderes sapkát, sem fül mögül előremutató tintaceruzát. Megigézve nézik. Csend van, volt halló, kapucsikorgás, minden úgy történt, ahogy történnie kellett.

– Na, kérem szépen, akkor én most leolvasom a fogyasztást! – mondja a villanyórás, körbenéz, s hogy semmit sem lát a falakon, a plafonra veti a szemét. Mindenki felfele néz, de odafent semmi sincs, csak a szétnyomott pókhulla kapaszkodik holtában is a plafonon.

– A petróleumlámpa nem fogyaszt áramot – mondja Apa. A simléder még feljebb kerül, szájak tátva.

– A jövőt nem lehet letiporni! – mondja a villanyórás hittel. – Ide is bevezetik az áramot! Ide is!

Apa közelebb lép, egészen közel, fejük szinte összeér.

– Nem kell mesterséges fény! – Tiltakozik. – Hagyjanak engem a múltban! Jogom van a saját múltamhoz!

– Honnan gondolja? – replikázik a villanyórás. – Joga van magának ahhoz, hogy ezzel elvegye az én jövőmet? Kicsoda maga?

– Ne tátsa a száját! – szólok Apának. – Rohanjon az ágyáshoz, vesse magát térdre, simogassa a fűszálakat, s nyögjön szenvedéllyel, lendítsen jó nagyokat a karjával, hogy induljanak el azok a hajók, a tengerek hullámait legyózi a vágy s az akarat, s ha nem gyózi le, a vágy akkor is élve marad, Anya mondja már, hogy mindez nem igaz, tépje meg a ruhát, s tapadjon Apa hátához legalább, ne legyen balyu, teher vagy ballaszt, legyen maga a múlt, az öröm s a gondtalanság megjátszva s tettelve, ha kell, de az legyen, s mondjátok a tehénnek, hogy bójge el magát, ikrek a kapuhoz, legyetek igazi Krisztusok, a szomszédasszony feje miért nincs az ablaknyílásban, ne csodálkozzék, ordítson be azon a lyukon, bármit, akárhogy, hogy nem halt meg az a pók a falon, s a szőnyegfolt gazdáját nem engedjük el soha, a lélek életre ítélte a falut, értitek már?!

És beindul a gépezet. A kórusnak senki sem intett, megjelentek mégis mindannyian, Losonczy egyre csak jegyzetel, hogy kinek kell gázsit adnia, nincs szöveg, dallamot sem hallani, behunyt szemmel zümmögnek valamit, a hangulat hallelujás, csak az elől bokázó táncos rontja némileg a hatást, a cigányok odafönt ököllel döngtetik a lemezeket, a vak gyereket alig hallani, pedig nyakán kidagadnak az erek, ahogy torkaszakadtából zengi az Istenhez szóló magyar imát, Losonczy tercel hozzá, miközben a számsorokon repdes fel-alá a ceruzája.

– Ki itt a rendező? – kérdezem, merthogy Losonczy mintha önállósította volna magát.

– A himnusz-hecc egyszer már bevált, gondoltam, most is szuperál. – Losonczynek kéjben lubickol az arca, szeme ragyogásában van valami démoni, ilyen a gondolat, amikor szeméttel szórja tele a mondatot.

A kopogás inkább dörömbölésnek hatott, azért érezhettük torokszorítónak, mert hatásában túlvilági volt, a kórus zümmögésében is érezni lehetett valami hasonlót, néha basszbaritonban zúgtak, döngtek, zsongtak körülöttem, pedig csak nők sorakoztak fel az udvaron, s az öreg, akinek bokázni kellett, ellenpontként igencsak bevált, ágrólszakadt volt, és reumás, a segédszínész minden percben átéli a szakmai halált, néztük a becsukott konyhaajtót, az udvaron voltunk mindannyian, odabent senki sem maradt, mintha inogni kezdett volna alattam a talaj, ilyenkor jól jönne, ha valaki szorítná a kezem, de senki sincs mellettem, körülöttem, az ajtó mintha egyedül nyílna ki meg sem csikordul, nincs asztráltest,

nincs dicsfény, nincs semmi, amitől tartani kellene, az ajtórésben ott áll Anya, öregem, görnyedten, de szeme ragyog, arcán irgalom, kegyelem.

– Ki ez az ocsmány tyúk? – kérdezi Sóváriné, miközben Apa nyakába kapaszkodik, arcán könnyek peregnek, és két élő Krisztus fityeg a kerítésen.

– Anyám – mondom megrendülten. – Ez az ocsmány tyúk az én anyám.

– Csókolom a kezét. – A villanyórás lekapja fejről a simléderes sapkát, s meghajol. Meg-meghajolnak itt is, amott is.

– Áldás vagyok, nem kárhozat, kisfiam. – Az ajtónyílásból érkező csendes szó az ájulásba kergetne, de a józan észnek erősebbnek kell lennie, intek Losonczynak, visszaint, hogy nem érti, mitévő legyen, állunk mozdulatlan.

– Tépje le a maszkját! – mondom csendesen. Losonczynak jól láthatóan nincs ínyére idős nőket tapogatni, egy ideig kotorászik a látomás fejében, nyakánál csipkedti a megfonnyadt bőrt, aztán csak vonogatja a vállát.

– Nincs rajta maszk! – mondja meghökkenve, aztán ujjongani kezd. – Ez a katarzis, főnök? Jöjjön a kaszás ember a temetőből? Bőgjön a tehen? Kórus? Táncsoport? Himnusz? Mi legyen?

Anya megindul felém. Arcát, mozdulatait, tekintetét csak én ismerem. Ó az, más nem lehet.

Feltámadás? Miért történik most? És miért történik velem? Nem kell már számolni az időt? Vagy előlről kell kezdeni a a számolást?

Anyá-csillogás van a szemében, ez most mit jelent? A föld alatti béke a felszínre költözött? Apa is előjön nemsokára? Ötévesen simogatom a tehenet, s halcan el-elbődül, mert tudja, hogy szeretem? Ez lesz most velem?

Egyszer megéreztem Anya illatát a temetőben, most egyre jobban érzem, ahogy félszegen felemelt karokkal közeledik felém. Bódulat? Nem, nem bódulat. A föld s az ég kegyelme egymásba olvadt benne, s érzem a fehér petúniák illatát, a hajnalhasadás s a napnyugták révületét, s a nyoszolya is itt van velünk, a születés s a halál áldása elkísér mindenüvé.

Most előttem áll, s megérinti a kezem.

– Hiszem, Anya, hiszem a feltámadást. – Behunyt szemmel lehet csak elviselni, amikor Isten megfogja a kezéd.

– Mondtam, hogy én vagyok a legjobb, faszikám?! – suttog rekedten a transzcendens lotyó, a festéket elmácsolja az arcán, felragasztott szemöldökét eltünteti, s hogy a szellemtesteknek kijáró rettegés dermedt csendjét felváltotta a szakmai teljesítményt elismerő tapsvihar, a testéről letépett vászoninggel integet a szájtáti tömegnek, hatalmas csöcsei szomorú meztelenségben csüngenek alá.

– Aki elsőnek érkezik, cickót kap szopira! – kiáltja szét az udvaron, a cigányok is lecsúsznak a csatornán, a segédszínészek egymást tapossák agyon.

Ismét a ládikón.

– Anyám szűzen halt meg! – motyorékol a művész. – Becsületúristenemre!

A művésznőt Losonczy hosszas vesződség után viszi ki a képből, a felkorbácsoló hormonok is nyugovóra tértek, gondolom.

– Lekötözzük Apát éjszakára? – Losonczy éberségében nincs hiány.

– Miután elalszik – mondom. – A családot nem kell beavatni. S reggel felé időben vegyék le róla a szíjakat.

A sötét most engem néz. Árnyékok suhannak benne, a temetőőr rám köszön, a vak gyerek is a közelemben halad tova, egy-két kórustag moccan, a bokázó szalad, nehogy lekésse az eseményt, az istállóban messzire világítanak a petróleumlámpák, Losonczy biztosan pöffeszkedőbb, mint valaha.

– Ne forduljon oldalra! – suttognak jobbról. – Szépen, nyugodtan vegye ki a pénzt a zsebéből, s nyújtsa át nekem. Semmi pánik, semmi zaj! – A villanyórás lerekedt, mire befejezte.

– Milyen pénzt? – suttogom vissza.

– Az áramfogyasztás díját kérem, és nincs дума! Világos?

– Bácsi kérem – mondom ijedten, véznavékony hangommal puliszkát lehetne kettévágni a konyhaasztalon –, tessék Apától kérni a villanypénzt, én csak öt éves vagyok, nem is láttam még pénzt soha.

– S akkor te mit csinálsz itt?

– Kijöttem, hátha a bácsi játszik velem. Apát leszíjazzák, vele nem, lehet.

– Sötétben? – csodálkozik a villanyórás. – Mit lehet játszani sötétben?

– Picipacsit – mondom. – Mi más?

Picipacsizunk. Én és a villanyórás.

– A simléderest feltehetem? – kérdezem.

Átadja, felteszem. Most én vagyok a simléderes, és egyfolytában nyerek. Nincs honnan tudja a szerencsétlen, hogy picipacsiban verhetetlen vagyok az egész vidéken.

5.

Apa mindennap felmászott a haranghoz vezető grádicson, egy magas egyházi méltóság vélekedése szerint ugyanis, ha már a kezdet kezdetén elfelejtődött az fránya kötél, tessék a harangot kézzel meglódítani, így is hallatni fogja megszentelt hangját mindenüvé, noha a kötelet utólag is fel lehetne kötni a harangra, de ehhez meg kellene szentelni, márpedig egymagában egy kötelet megszentelni nem lehet Istennek tetsző cselekedet, Apa tehát felmászott minden délben a harangláb favázán, s ahogy a kampós botja segítségével haladt felfelé, a lent álló hívek, bámészkodók, kurjantozó gyerkőcök megtapsolták mindannyiszor, különösen, ha meg-megcsúszott esős időben a grádicson, a félénkebbje jajongott is egy kicsit, utána meg hazakísérték Apát a kapuig, vitték a kalapját, lajbiját, ha bődületesebb volt a meleg, mint rendszerint, Apa ugyanis nehezen viselte el a kánikulát, a kampós botot többen is fogták, kitüntetésnek számított vinni a botot, harangszaga volt, biztosan azért, menet közben meg kérdezték is Apát, hogy

ugyan biza, milyen ott fent, milyen harangközelben a harang, hát olyan, mondta Apa jelentőségteljesen bólogatva, képzelhetik, tette hozzá, hej, de szerencsés kend, hogy ilyen sorsa van.

– A szerencsének több arca van, attól függ, honnan veszi szemügyre az ember, érti ezt, művész úr?

Apa művész úr értetlenül nézegeti a falra aggatott lábbeliket, összesen huszonzét sorakozik a falon, mindegyik mellett egy-egy cédula, hétfőre, keddre, szerdára, ezeket Dilibözszi szokta felírni, a nagybetűket csodásan tudja egymás mellé rajzolni, aztán hogy melyik hétfőre, keddre meg szerdára szól a határidő, ez nem volt odaírva, és rengeteg hétfőn, kedden meg szerdán szólalt meg délben a harang, s a huszonzét lábbeli ott maradt sorban a falon, egyesekre keresztet rajzolt Apa, másokra egy nyíl került, ez utóbbiakat néha átrajzolta keresztre, fordítva már nem lehetett igazítani, s ahogy telt az idő, már harangozni sem nagyon volt kinek, a kísérők erősen elapadtak, aki még szívesen vitte volna Apa után a lajbit, kalapot, kampós botot, az a köszvényével barátkozott odahaza, vagy csak búcsúztatott a hegyektől, ám a hegyek nem integettek a búcsúzkodóknak soha, inkább ködbe veszték a tekintetek elől, s nem kísérték el a temető melletti poros úton a távozókat.

– Majd én elmagyarázom neki! – mondta Sóváriné. – Figyeljen ide, Dezsókém, délután van, maga szépen leteszi ide a kivénhedt seggét, s elkezdni foltozni a lábbeliket. Ahol keresztet lát, azt már nem javítja, a gazdi a föld alól nem fog reklamálni. Aki nyilat kapott, azt is hátrahagyhatja az utókorra, merthogy az illető nyakába vette a világot. Ahol csak annyit lát, hogy Józsi, Bandika meg Klári néni, azokat sorban megjavítja. S adjon hálát az istennek, hogy legalább három cipőnek gazdája van. Ez a maga szerencséje, világos?

Apában van valaki, akit Isten számításon kívül hagyott, gőgös, pökhendi és akarnok, aki a tízparancsolatot megtagadja, vagy legalábbis nem szívlelheti, Apa ugyanis harsogva üvölt, miközben a hokedlit felborítja.

– Nem akarok sem cipész lenni, sem harangozó! Nem akarok lenni! Érted?

– Hát mi a lószar akar lenni maga? – A szomszédasszony még mindig az ablakban tartja a fejét, nincs könnyű szerepe, s szöveget sem kapott, mégis kérdésös hangulatban van, Apa mintha felelt volna valamit félhangosan, hogy „ismétlésre vár a feltámadás!”, vagy valami hasonlót, ilyesmi nem volt benne a szövegekönvben, s Apa részéről egyébként is túlságosan filozofikus a gondolat, nincs idő megkérdezni, hogy mindezeket honnan veszi, a szomszédasszony kérdésére felelet természetesen sehonnan sem érkezik, merthogy mi lehet valakiből, ha azért nem akar lenni semmi sem, mert elfogytak a cipők s a legtöbb ember keresztet hord a feje fölött, vagy nyilakba öltöztette az emlékezet, a harangláb rogyadozik, s a hang, amelynek ércesen kellene szólnia, mintha repedt fazékból jönne elő, és meghasadt az a legendás kampósbot, amit a büszke hívők vittek utána a kapuig, most a legendás Ribanc Nusit viszik a vállukon, élet már csak

a faluvégen élet, ahol putrik is vannak, meg éjjel-nappal zeneszó, ám a villanyórás nem ilyesmikre gondol, amit meg gondol, szóvá teszi hangosan is:

– Családot kellene alapítanom, mit szólnak hozzá?

A villanyórás az egyfenéknyi ládikón üldögélt, ahonnan a világosságot is szemügyre lehetett venni, nemcsak a sötétet, néha kért egy-egy csésze vizet, enni nem akart. Dél körül jött vissza megint, aztán a napkorong már elindult a földi magaslatok felé, hogy a hegyek gerincén leereszkedve újabb vidékekre árássa az egek malasztját, ám a villanyórásnak nem akaródzott elmozdulni a ládikóról, a villanypénzről mintha lemondott volna, legalábbis nem, kérte senkitől.

– Mozgalmas maguknál a délután, jól érzem magam. A villanyórást még erősen feszíthette valami ott belül, talán a vallomáskényszer szorongott benne ily féktelenül, noha a mozgalmas délelőttökről még nem lehettek tapasztalatai, amikor Dilibözsivel rohannak a budira a kora reggeli ima után, s bizony, bizony, nem mindig sikerül időben célhoz érni, de hát az vesse rá az első követ, akit még nem fogott el a fosás soha.

Aznap délután Apa csak egy kurta órányit időzött sóhajtozva az ágyánál, s amikor már nagyon nyögött, jött a Dezsőkém, édes, Dezsőkém, aranyom, persze a mozgalmas elemeket ebben is felfedezhette a szemlélő, amikor Anya intésére az ikrek a kapuhoz szaladtak, hogy teljesítsék a megfeszítettségnek nevezett szolgálatot, imígyen zárva le az utat a külvilág felé, s amikor Apa megnyugodott, az alkalmi Krisztusok eltűntek a kapuból.

A villanyórás erősen ráncolta a homlokát, de nem a gondterheltség ráncai voltak ezek, merthogy szemében a felfedezés öröme áradt szerteszét. És nem bírta magában tartani a szót, mondta is:

– Mintha integetnének azok a hegyek, észrevette már valaki?

– Bizony – mondta Anya –, látod, Dezsőkém?! És a tehénnek neve van nálunk, tudja?! És ha beteg, kimegyünk hozzá éjszaka. És nálunk illatoznak a legcsodásabbban a fehér petúniák. A miénk itt minden! – büszkélkedett Anya, s körbe mutat a falásnyi udvaron, ameddig a szem ellát, odáig terjed a családi birtok. Hogy a szem kénytelen megállni a kerítésnél, erre csak én gondolok, de nem mondom ki hangosan. Inkább a hegyeket nézegetem, esküdni lehetne rá, hogy integetnek, ha sokáig merednek rá a szemek.

Apa még nyögdéssel egyet-kettőt az ágyása fölött, aztán jött visszafelé.

– És jó-e a fizetés? – kérdezte.

– Hál' istennek – jött a válasz. – Minden hónapban vehetnék vele egy gyébbecske lovat.

A villanyórás nevetett, s talán csak tréfának szánta a megjegyzést, de senki sem nevetett vele, a lovak besuhantak ugyan a fülekbe, de ki is trappoltak onnan rögvést, a többes szám viszont megtelepedett az agyakban, mármint hogy „vehetnék”, a lányok, asszonyok álló helyükben meredtek meg, mint valami egy-

másra csodálkozó szoboralakok, lélegzetüket visszatartották, az áhítat s a kapzsiság keveréke ott feszengett az arcukon.

– Akkor válasszon! – mondta Apa. – Sorakozó! – kiáltott be a konyhaajtón. – Amelyiket akarja!

Elemi erővel tört ki a dulakodás. A panasz nélküliségben szunnyadó, szelíd várakozásból feltörték a hormonok hurrikánjai, mindenki elől akart állni a sorban, itt ugyanis jobban szemügyre lehetett venni a bájakat, a lányok kidüllesztették apró bögyeiket, hogy miért csücsörítettek mindannyian, felfoghatatlan, combjukat összefonták, hogy feszüljön altestükön a szoknya, Dilibözsinek persze nehezebb dolga volt, de sikerült középre kerülnie, valahogy rézsútosan helyezkedett el, hogy a csonkját eltakarják, s hogy a combok összefonására nála gondolni sem lehetett, oly igézően meresztgette a szemét, mintha az ilyesmit a kis katekizmusból tanítanák. No, ezt tessék megnézni, Szentlélek bácsi, mondhatná az a tájékozatlanabb óvodás korú, akit a falhoz szorít a szerteágazó révület, ezek nyögdecselnek, rendesen, hogy mi fájhat nekik, nem tudom, furcsa fájdalom, mert nem tépik magukról a ruhát, de a szemüket felvetik, s úgy pislognak, ahogy a pillangó szárnyai szoktak rebbenni az ujjaim között, görcs ez, biztosan, egy kiló egest megeszel, aztán szarni sem tudsz már rendesen, nagyinak volt ilyen a szeme, amikor haldokolt, de ő nem döngicsélt, mint a megveszekedett darazsak, és nagy körül volt hely elég, összekuporogtunk mindannyian, vártuk, hogy végre elvigye valaki szegényt, de most mozogni sem lehet, bizony, egy sóhajtásnyival sem lehetnénk többen idebent, teszem hozzá immár felnőtként, hogy láttassam a valóságos helyzetet, a félhangosan elrebbentett imáknak sem maradt hely, Anya magában motyorékol, nem is igényli a külső teret, lelkében a hely rengeteg, imából épített hegyek várakoznak türelmesen, minden kérésre, jajra, hálára, gyászra megindul a kőrengeteg, a zakata most is fergeteges, nincs férfi a faluban szinte egyáltalán, béklyóba kell kötni a simléderest, ha másképp nem lehet.

– Megütött! Megütött ez a buja tyúk! – nyüszt fel az ikerművésznök egyike.

– Csak haját tépni! Csak haját! – próbálom túlkiabálni a különböző hangfekvésben összekeveredett visongásokat, a csókák kéjes csatarászásához hasonlatos a hanghatás, a jelenet egyébként hiteles, „a belemet adnám egy férfiért!”, a szomszédasszony túljátssza a szerepet, Anya megpróbálja lefogni a kezét, mert az aszszonyság minduntalan a saját szoknyája alatt kotorász, miközben vadul ringatja magát, valami tangóra ösztökélhette a zsigereiben ólálkodó epekedés, ketrebe zárt papagájhoz hasonlít, az szokta mozgatni a farát ilyen ütemesen a kistükre előtt, de mindezek a mellékszálak eseményei, a legfontosabb érzékeltetni a lényeg, hogy Anyának az öröm szinte elvesztette az eszét, eddig a boci születése volt a legnagyobb családi esemény, nagy halála valahogy elfelejtődött időközben, Anya néha imába foglalta a nevét, segítségért is rimánkodott hozzá, amikor már nem bírta cipelni a napi terheket, s ha az Apa ágyásában csábosabban zöldellt a fű, akkor is előzuhantak a foghász-hegyek, de a mostani olyan eseménynek ígér-

kezett, amikor tizenhétre ráhúznak egy lapot, s a királlyal megnyerik a játékot, most egy simléderes koronát húzott ki a család, és jött, és végignézett a hölgykoszorún, és azt mondta, hogy „nahát!”

– Híjj, a jóságos úristenit! – tette hozzá. – Ritkán látni ilyen csodát! – melesztgette a szemét. – Az öregebbje, gondolom, csak töltelék, ugye?

A szomszédasszonyt Losonczyval húzatom ki az egymáshoz tapadó lányok sorfalából, egy kicsit kapálózik, de aztán engedni kényszerül, „nincs rajtam bugyi”, súgja Losonczy fülébe, „ugye, nem mondja meg senkinek, szívem?”

– Az ablakból figyelheti az eseményeket – mondom neki –, s csak akkor jön, ha beintek, világos?

– Akkor jövök – mondja megadóan, s ahogy hátrakoslat, tíz évvel öregebb.

– Eszem a lelküket! – kurjant a villanyórás idebent. – És mit tudnak a lányok, kérem szépen? – Sapkáját feljebb tolja, hogy a szemügyre vételezés zökkenőmentes legyen.

– Mindent! – ragyogott Anya. – Amit egy menyecskének tudni kell, felkészítettem őket becsületesen.

– Annak a szeplősnek a mellén megáll a kanál! – A szomszédasszony bekotnyeleskedett az ablakon, de hát ő keresztelte mindegyiket, joga van büszkének lenni, ha már úgy hozta a sors.

– Hogyhogy megáll?

– Hát, úgy. Laposan ráteszi a bimbaja mellé, aztán ottmarad. Ül s nem mozog. A nyele kicsit felkunkorodik, tisztára egy csoda. Mindig félek, hogy egyszer megszólal.

– Tulajdonképpen a villa is – szerénykedik Anya, mondhatta volna a levesestálat is, de nem mertte mondani. – Utoljára nyolc búzaszem is megült az egyik cicijén!

A villanyórás elhelyezkedett az egyetlen széken, hátradólt, aztán keresztbe teszi a lábát, s fütyönt, ahogy a lovaknak szoktak fütyönteni a cirkusz porondján.

– Levetkőzzem derékig? – Az ikerművész nő tizenhat évesre veszi a figurát, szűziesen pötyögi a szót, alázat a jelszó, és megadás.

– Persze – mondja Anya. – Magunk vagyunk, nem?

Losonczynek kéjben lubickol az arca, remegnek rajta az apró izmok, szemében a ragadozó mámora.

– Egy kicsi dobpergés, olyan delejes, nem kellene? – kérdezi. – Cigánykórus, mintás szoknyák, hejehuja, izzadságszag, bűdösség? Főnök?

– Ez az ember menjen ki! – A művész nő arcán lángolnak a szeplők. – Én, kérem, eladó lány vagyok, nem Ribanc Nusi! Bárkinek nem vetkőzöm!

Sorban kivonulunk. Amikor Losonczy valami képtelenséget hall, rendszerint jelentőségteljes pillantásokat vet az égre, most is ezt teszi, és mondja is:

– Mesélhetnék!

Leintem, mert idekint Apa következik. Ő vezeti a sort, neki a legsürgősebb, leereszkedik az ágyása mellé, és énekel. Rövid ujjú, fehér ingbe öltöztettem, ennek jó hatása lehet a környezetre, s a környezetről visszaverődhet a jó hatás, így azonosulhat a tárgy s a személy. Apa homlokán vastagon kidudorodnak az erek kétfelől, nagyon nagy baj lehet nála odabent, vagy éppen ellenkezőleg, a hála feszíti az ereket, karjai, mint göcsörtös faágak mutatnak az ég felé, hosszú ideig tudja tartani imígyen, a mozdulat átkozódáskor és hallelujázáskor egyformán használható, a hangok nem segítenek különbséget tenni a végletek között, egyformán szakadnak ki a torokból, hangja oly fojtottan szól, akárha kínok között szültké volna a hangszálai, ha valaki meghallotta volna felhőközélen, biztosan megtorpant volna az ég felé menet, merthogy lefelé kétezer éve nem jött senki és semmi sem, szóval megáll, hogy szemügyre vegye a hangforrást is, azaz Apát, aki arcán viselte a görbécske keresztet s az elfelé mutató nyilak tucatjait, melyeket sorban felrajzolt az elrongyolódott lábbelikre, s ott volt a kampósbot is, és az elárvult harang, ahogy némán is tanúsítja az isteni diadalt, és látom a lajbit egy gyerek kezében, ahogy büszkén viszi az izzadságát törölő harangozó után, és a petúniák illata is ott volt azon az arcon, Dilibözszi, az ikrek és Anya, és keresem rajta a saját arcomat, de nem lelem, pedig ott kellene lennie.

Mindenhol egyszerre nem lehetek jelen, remélem, odabent sikerült a jelenet, a nyolc búzaszemet Piroskám, szívem ragasztotta fel a művésznő mellére, a kis sárga szemecskék körbevették a bimbóját rendesen, a villanyórásnak meredt ki a szeme, a csirizes hátú kanalak is megállnak a megnedvesített bőrön egy ideig.

– El vagyok ragadtatva! – álmétkodik a villanyórás, közben pillantása tétován röpköd ide-oda. – Olyan helyesek, olyan egyformák ezek itt, kérem, szinte kép-telenség lesz választani. – S ahogy végignéz a kínálaton, hangja csodálkozóvá válik: – Ennek hibádzik a lába, kérem?

– Többől – mondja Anya, nem kenyere a kertelés. – De jó lélek ez is. Főz, mos, vasal, énekel.

– Lehetne arrébb vinni egy kicsikét? – mondja a leányzó kedveskedve. – Főzzön s mosson ha kell, s közben énekelhet is, ha akar. Halkan, jó?

Dilibözsinek parázslík a szeme, nem beszél. A faliszőnyeg átforrósodhatott a szeme melegétől, ahogy fél lábbal a falhoz ugrál, majd arccal ráhajol a megkopott falidíszre.

– Hát te? – A simléderes vérszemét kapott, nyúlkál a harmadik felé, olyan csicserészős mozdulattal, ám kezében megtorpanni kényszerül az esetleges szándék.

– Én jobb Krisztus vagyok, mint ő! – mondja a művésznő suttogva, s a szep-lősre mutat. – Apa nem fog elmenni soha! – Nyápicka teste a többiek fölé magaslik.

– Mondjad a tehenet is! – emlékezteti Anya.

– És a tehén engem szeret a legjobban! – mondja, aztán felsikkant: – De ez hülyeség, ugye?

– Anyám sírna! – mondja a villanyórás meghatódva. – Ha élne, itt ülne, és sírna. És ráadásul itt a picsipacsis. Hol van a picsipacsis?

– Milyen picsipacsis? – kérdezi Anya. – Jaj, de huncutnak tetszik lenni! – mondja gyerekesen selypítve a villanyórás. – Ragyogó család! Tetszik már érezni a menyegző illatát?

6.

Hiába rendeltem el szünetet, Apát nem lehet leállítani, a megveszett kutyák ilyenek, már nem csaholnak, szemük véres, nyáluk folyik, habosan, fehéren, a testükbe költözött reszketéstől zsigereik mindegyike mozgásba lendül, mintha helyet cserélne bennük a tüdő, a máj és a vese, remegő bőrük mögött a csontdarabok is költözést színlelnek, terhükre van a test, mely adatott nekik, csak harapni, recscenteni, ölni kell! Apában a veszetség rosszabb a kutyákénál, vészjósloán intellektuális gondolatorna, nincs kapkodás, fékeveszetség, vagy szolgálatmegtagadás a barázdák között kanyargó agytekervények háza táján, „nekem már nem integetnek a hegek!”, mondja Apa, „nekem menni kell!” A hegyek helyett én integetek, Sóváríné tudja a dolgát, rácsimpaszkodik Apa hátára, hervadozó, sovány kis asszony, de ereiben nem toccsan-loccsan a vér, kőrengeteget zúdít mindenüvé, hogy szilárdan álljanak a hitüket vesztett gátak, zsilipek, „vergődj, énekelj, káromold az Istent, csak ne hagyj itt minket, Dezső!”, siránkozik Anya, karjait Apa nyakára tekeri, lábai a derekát ölelik körül, Apa még mindig az ágyása előtt térdepel, Losonczy engem figyel, hogy mi legyen, ezt már nem lehet nézegetni tétlenül, orvos kellene, a kórus mintha tudná a dolgát, felsorakozik a kerítés mentén, a vak gyerek magasra emelt lábbal menetel a kórus előtt.

– Ne hülyéskedjünk! – szólok rájuk. – Losonczy, nem tudná legalább egyszer átélni a jelenetet. – A szemrehányástól idegen az ordítás, de én sem lehetek egyfolytában tökéletes, Losonczy valamilyen válaszra készül, de erre már nem jut idő, merthogy a vasvillás temetőőr lép elő, és fenyegetően közeleg.

– Ki hívta ezt ide? – kérdezem.

– A vég – mondja Losonczy. – Azt hiszem.

Lám, még mélységeket is lopni lehet, szerencsénkre Apa megszólal, s amikor Apa megszólal, mindenki mozdulatlaná merevedik, olyan pantomimszerű a kép, az előadás szünet előtti másodperceit éljük, látványban ehhez hasonlít most a tömeg, a homlokdudorító csendben egymás kicsavart végtagjaira mered a szemünk, már látnivaló nem nagyon akad, különösen, hogy mi vagyunk az előadók is, a közönség is, és a fejekről is szólnom kell, egyik-másik kókadtan lóg alá, mintha lemondott volna arról, hogy cseresznyét öntsenek tálszerűen egymáshoz tapadó tenyere kelyhébe, a másik kakasszóra várva, peckesen magasra tartja a fejét, szemében hit, attól oly kerek, mosolygós és fehér, taps nincs, mert itt nem

tapsra megy az élet, Apa sem énekel, de valami fontosat akar mondani, mert in-teget, hadonászik, szóval mozgásba lendül az ágyása felett, lehet, hogy a csendet sem szereti, mert a jelen csendjében a múltak csendje zavaró lehet.

– Álomban mindig sötét van – mondja Apa. – A fényről beszélünk állan-dóan, de senki sem tudja, milyen.

– Szorítsa magához! – szólok Anyához. – Ne kapjon levegőt, annyira!

Korán van még, nemrég kelt fel a nap, a szomszédasszony a küszöbön dide-reg, még semmit sem kell tennie, de a nagy alakítást jelző pillanat már közeleg, reggelizésre, imára még nem került sor, a villanyórás ott fekszik félmeztelenül a családi nyoszolyán, az ikrek mellette, kétfelől, az egyiknek a feje odabent maradt, mármint a valahol a dunyha alatt, lába kilóg, fenekén fehér bugyi van, combja hajlatában is szeplők sápadoznak, lehetnek vagy hatvanan. A nyápicabb iker, akit a tehén szeret, annak a feje szabadon van, azaz a dunyha felett, valahogy oldalra fordulva kapott helyet a férfinyakon.

Apának nem sikerült egyeztetnie a szöveget a hangerősséggel, amennyiben egy mélyen filozofikus szöveg dallamtalan elüvöltése visszatetszést kelthet, a mi esetünkben a kórus abbahagyja a pantomimet, folyik a csevegés erről-arról, mi-közben a temetőőr a vak gyereket ijesztgeti a vasvillával, holott ezt trágya raká-sához használják leginkább, nem szurkálásra.

– Állítólag meg lehet fogni! – süvölti Apa, éneklően és vágyakozva egy el-érhetetlen után. – Valaki úgy emlékezett rá, hogy a kezében tartotta, és ez volt az öröm csodája, mely egyszer adatik meg nekünk.

Paposan csengett a szó, mintha többezres tömeg hallgatta volna az Igét, hogy miről beszélt Apa, az álomról, a sötétről vagy a fényről, sosem fog kiderülni, a szentekre is gondolhatott, vagy Istenre talán, a falusi rébuszok megfejthetetlenek, ki megfejthetné, a temetőben van.

A bent levők közül egyedül Dilibözsi hallhatta a szöveget, de nem figyelt oda, a saját belső hangjait kellett kordában tartania, csak hogy minél tovább nézte a nyoszolyán fekvő alakokat, a torkában egyre nagyobb tüzet csiholt a fájdalom, s amikor a lánggolyó kiröppent a szabadba, magával vitte a rikácsoló szavakat, nyüszítés volt benne, irigység és düh.

– Jaj, istenem, szarni kell! – Két kézzel kapaszkodott a vaságy lábak felöli vá-zába, s oly veszettül rázta a nyoszolyát, ahogy a diófa ágait ráztuk annak idején a szomszédasszony udvarán.

Rohanás. A megszervezett összevisszaságnak is megvan a varázsa, de ese-tünkben akkor következhet be az eszményi végkifejlet, ha Dilibözsit időben fogja magasra tartani valaki az udvar végében elhelyezett, takaros kis házikóban. Az ikrekről szó sem lehet, hiszen ők dunyha alatt vagy fölött, de összekulcsolt ke-zekkel aludtak el, az ámen még ott ül az ajkukon, s amikor az áhított anyaság felé rohan velük az álomhajó, a földi zengzetek, hordozzanak akár jajpanaszt, akár ovációt, rozoga tutajként vesznek el a vágyálmok ködében. Apára meg nem lehet

számítani, amióta a lábbelik rárohadtak a konyha falára, vele kapcsolatban a családdal való azonosulás eszembe sem jutott, de ha mégis erre vetemedne a gondolat, csak a zöld ágyás kerülhet szóba, és a nemlétező tehén az istállóban. Anya pedig mással foglalkozik, Apát kell megtartania nekünk, ebben nem lehet szünetet tartani, ott gubbaszt Apa közelében s félig-meddig rajta is, én meg férfi volnék, vagy valami afféle, olyan picsipacsis kinézetű, de mégiscsak hímnemű, mindezek kizáró körülmények, ami engem illet, a szomszédasszonynak kellett beintennem, hatalmas léptekkel száguld végig az udvaron, szinte szikráznak talpa alatt a kövek, az ajtót nem tépi le, mégis buldózerszerű a megjelenés, Dilibözsit vállra veszi, és futólépésben megindul vele a budi felé.

Apa közben felemelkedik, és megpróbál elrohanni a kapuhoz. A szándék szintjén ragyogóan halad, ám az ágyástól a kerítésig jelentős távolságot kell megtennie, Anya a fehér ingbe kapaszkodva nyüszíti a mindenkori végszavakat – „Dezsőkém, édes, Dezsőkém, aranyom!” –, s noha a szomszédasszony nem ütközik az egymást sanyargató, két tagnál többnek tűnő embercsoporttal, figyelmét nem kerülheti el a látványos küzdelem, így aztán önnön magára sem tudott figyelni néhány pillanatig, s közben Apa béklyóként vonsozolja maga után rimánkodó asszonyát, Dilibözsi csusszanni kezd, azazhogy csusszanna, ha lenne mivel, de hogy hibás fele maradt támasz nélkül, zuhanva repül alá, a szomszédasszony kapkodást színlel, aztán int, hogy vége van.– Fel! – kiáltom. – Vissza!

– A művésznőnek nagydolgozni kell! – teszi hozzá Losonczy, valakinek magyarázkodik, de ő sem tudja, hogy kinek, hiszen az egész udvar tudja, hogy mi a tét, a kórust elfogja a röhej, „így, kérem, nehéz művészetet csinálni!”, mondja a temetőőr, intek a vak fiúnak, hogy simogassa meg az ilyeneknek jót tesz a gyermeki delej.

Apa lerázza magáról a béklyót, Dilibözsi meg újra a szomszédasszony nyakán feszeng, furcsán huhuzik közben, mintha vonatfüttyöt imitálna, pedig csak a beléből készül kiloccsanni a tegnapi leves, persze az is lehetséges, hogy nem huhuzik, de valami hangot ad ki, vészhelyzetben az állat is selypíteni képes, a kasztrált kanok például hasonló hangot adnak ki a hajnalban végrehajtott procedúra előtt, után és közben. A budiajtót fejjel lökik be, a terhe alatt bukdácsoló test erre már képtelen.

Végkifejletszerű a hangulat, mintha akasztásra gyűlt volna össze az egyre inkább összetömörülő tömeg, vagy éppen ellenkezőleg, védelmezés a szerepe, az Apa múltjában fellelhető imádságos helyzeteket kellene posztamentumra felsegíteni, nincs kóricálás, röhej és duma, a karok felfelé mutassanak, de ne imitálják a görcsbe merevedett, kiszáradt faágakat. Apa karjai néha ilyenek, amikor a kételyeknek megadja magát az amúgy is apróra zsugorodott bizakodás, s a helyett, hogy önmagát venné célba, az égre mutogat.

A szoprán s az alt térdre borul a kerítés előtt, akinek sebes lesz a térde a jelenet után, dupla gázsit visz haza, zuhanjatok alá, kiáltom, zokogó anyákat akarok

látni, akik könyörögve és félig tébolyultan imádják Apában a jelent, amelyben nemcsak a múlt, hanem a múltak múltja is benne van, az örök reménykedés nyomot hagyott a szenvedélytől eltorzult arcokon, a kezek kulcsolódjanak imára, ne legyen hangos a szó, a fohászharangok odabent kongjanak, és ítélessenek kushadásra a lélekharangok mindahányan, a férfiarcon düh legyen, bősziútség és felháborodás, de az együvé tartozásra is esküt tesznek a mozdulatok, nincs kö-zöny, nincs egyszerű kíváncsiságba menekülő, lelki pusztaság, és maga ott bal-felől, igen, az a fehér inges, maga lesz a jelkép, az egyedüli, akinek az égre mutat-nak a karjai, legyen mezítláb, hogy érezze a földből sugárzó energiát, a száját tátsa ki, és ne vegyen levegőt, és bömbölgjön, zúgjon, harsogjon a szó: „halleluja! halleluja! halleluja!”, és arcából sugározzon a hit, ez az a hit, amely életben tartja a háromszáz verebet s a petúniák illatát, de csak egy részlet, mely sokadmagával hordozza a minden ujjenyomatát, és a hírnökök, Losonczy, kerítsen elő egy lo-vat, hogy valaki vigye el a szót a környező falvakba, és mindenüvé, ahol ajtót nyitnak a hírhozónak, hogy a hit győzelmet aratott idehaza.

Apa közben megérkezik, és belerohan az emberfalba. Aztán mintha végleg feladta volna, állva marad, s mozdulatlanul néz le Anyára, aki a lábait átölelve térdepel előtte, teste alázatosra görnyed, de arcán ragyog a győzelem, a diadal.

– Egy tehénbógés nem jönne jól ide? Az optimista kicsengés miatt...

– Maga csak azért született, hogy meghaljon! – mondom Losonczynak szo-morúan.

Válaszra már nem kerülhetett sor, a szomszédasszonynak kellett átadni a te-repet, az udvarról úgy zuhant be a konyhaajtón, mintha szellemek gyűrtjéből tépte volna ki magát, intek Losonczynak, hogy jó volt az időzítés, a művésznő so-sem volt ilyen ragyogó, ahogy görcsben fetreng a kopott padlózatán, tanítani le-hetne a Színművészeti Akadémián, persze már eddig is előfordult, hogy túlját-szotta a szerepet, ezekkel az öregedő lányokkal mindig az a baj, hogy szűzikének már nem alkalmas, öregasszonynak még nem elég potrohos, ha feltűnést kelt, előkelő helyezést remél a rendezői agyakban, most sem értem, hogy miért tép-desi tincsenként a haját, szólni nem tud, a sűrű próbálkozástól véreresebb a szeme, mint rendszerint, a halak tátogásához nem hasonlítható, merthogy az alpári horkantások tébolyult sikkantások kíséretében zuhannak elő dagadtra ha-rapdált ajkai közül, körbeálljuk, s megpróbálunk közelebb kerülni a szája nyílá-sához, ám karjainak úszómozdulataival távol tartja magától a kíváncsi füleket, egy-két szótagot azért sikerül kihámozni a hangzavarból, „pálinkát!”, mintha ezt hörögte volna, hát töltünk neki, kiissza, nyújtja a poharat, kiissza, megint nyújtja a poharat, s ez így megy egy ideig, aztán a nyolcadik pohár után a falhoz támasz-kodva ül a padlódeszkán, ezután öregasszonynak is jó lesz, azt hiszem, szemében a tébolyultság jobb, mint bármelyik eredeti, amit alkalmam volt megfigyelni éle-tem folyamán.

– Beesett – mondja csendesen.

Apa szájához veszi az üveget, tudatához elér a szó, s ott belemarkol valamibe, miközben főnevek és kötőszók ezreit csapja agyon, Anya mereven néz előre egy ideig, karjai csüngenek, az elfelejtett virágszálak haldokolnak imígyen a „Temetővirágot tessék!” című pantomimban, nem üvölt, nem sikít, ki akar rohanni, Apa átfogja a derekát, az ikrek is rajta csüngenek kétfelől, Losonczy, jegyezze fel, hogy ismétléskor a vak gyerek is legyen a közelben, semmit sem lát, de tapsikol, hahózik, élvezi a jelenetet, mintha követne minden mozdulatot, ahogy egyik tépi a másíkról a ruhát, s egymás arcába vinnyogják a gyászt, aztán Anya elkezd a jajongást, nem lehet leállítani, siratóasszonyosra veszi a figurát, ragyogó alakítás, a villanyórás gatyában ugrándozik a nők körül, próbálja hasznossá tenni magát, egyelőre tétlenül tapicskol fel-alá.

– A párnát! – kiáltja a villanyórás. – Tartsuk a párnát a szája elé! Minden kihallatszik? Erre senki sem gondol?

Anya a párnába sikolt tovább, fogni is kell, mert ugrani készül kifelé, a villanyórás felhúzza közben a nadrágját, megszerzett presztízse kérdéssé válhat egy térdig érő, nem egészen makulátlan gatyában, a szomszédasszony jobbra-balra forgatja a szemét, mintha Dilibözsit akarná felidézni, valahogy kiesett agyából az eltorzult arc, csak domborodó fejbúbját látja állandóan, s aztán ahogy egyre kisebb lesz a domborulat, majd sehol sincs, mert végleg elmerül a folyékony felszín alatt.

Dilibözsi többet nem került szóba, mintha nem is lett volna soha, hiánya idővel nem tűnt fel senkinek, a kórussal elénekeltettem egy tedeumot, valaki kezdeményezte, hogy vessünk keresztet, hát keresztet vetettünk mindannyian.

7.

A magokat szemerkélő csirkék ideszemtelenkedtek a konyhaajtó elé. Fejüket olyan sebesen mozgatják fel-alá, hogy a harkályok irigykedve néznék a mutatványt. A zöld ládikó egyfenéknyi ugyan, most mégis ketten vagyunk rajta, én és egy szitakötő. Hatalmas szemeit rám mereszti, s átlátszó szárnyaival integet nekem. Nézzük egymást. A villanyórás kilép a konyhaajtón, nyújtózkodik, a fehér gatyá most a bokáját veri.

– Na, mi van, picsipacsi? – kérdezi.

– Hát, csak itt né – mondom, és a szitakötőt megsimogatnám, de nem engedi, noha a szemében szeretet van, ez nem vitás.

Tornászunk. Terpeszállás, karlengetés, guggolás. Levegőt szájon be, orron ki, szájon be, orron ki, sosem értettem, miért, így lehet maradéktalanul fulladozni.

A szomszédasszony átlép a kerítést helyettesítő ribizlibokrok fölött, valahogy oldalvást araszolva közeledik, óvatosan, mintha nem is akarna mellénk kerülni, ösvényt sem tapostak ki a két udvar között, de a villanyórás mintha vonzaná az erre járó népeket, a tornamutatványt is nézni kell egy ideig, nem nagyon láttak erre felé ilyesmit, aztán a szomszédasszony rászánja magát, hogy odavesse a szót,

mint akit nem érdekel különösképpen a dolog, de ha már így hozta a beszéd fonalára, vagyis hogy, ha már ilyen erőszakos a gondolat, kénytelen kiereszteni a szabdába, imígyen:

– Mondja csak – a szeme mered, nyálával küszködik, böffent, csuklik, arca szederjes, hirtelen mindenféle nyavalya utoléri, a dereka s a lapockája közötti részen erős viszketést érez, megpróbálja vakargatni, nincs siker, csak úgy csapkodja magát feleslegesen, a csirkék is leszarták közben az egyik cipőjét –, szóval, az ikrek, hogy úgy mondjam, terheseek? – Kimondta, a viszketés eláll, nyelni tud, a csirkék elszéledtek.

A villanyórás azon a helyen tornászik, ahol Apa ágyásának kellene lennie. A méregzöld fűszálak csak az emlékezetben lengedeznek, a hajók elmentek, vagy nem kötöttek ki soha ezen a vidéken, valami integetésről is szót ejtettek valamikor, de senki sem integet, ki hallott már olyat, hogy a föld integetne egy gyalogjáró embernek?, apró kövek vannak az udvaron, kisarjadt fűcsomók imitt-amott, por, kifehéredett, apró ürülék, és a formátlanul megszáradt sárban emberi lábnyomok láthatók, bennük a vékonyka csirkelábak száza. Rendben van.

A villanyórás lazító mozdulatokkal fejezi be az asznapi tornamutatványt is, s ahogy a két karján rázogató az izmokat, megközelíti a szomszédasszonyt, majd egészen közel hajol hozzá, és suttogva mondja, hogy a hangokat felfogják az asszonyi fülek, de én ne halljam meg:

– Maga üljön le a valágára, jó? – A villanyórás nem mosolyog ugyan, de egyáltalán nem tűnik idegesnek.

– Jó – mondta a szomszédasszony, és erősen aprítja a lépteket visszafelé, az útjába került ribizlibokron nem lépett át, csak átgázolt rajta, aztán úgy vágta be a saját ajtaját, hogy recsegni-ropogni látszik minden, talán még a cigányok is be-rezelték a háztetőn, ilyenkor a csatornába meg lehet kapaszkodni, felkiáltanék nekik, de bizonyára ráhasaltak a cserepekre, mert nem látom őket sehol sem.

– Hol a kaptafa? – Apa hangját hallani. – Eltűnt a kaptafa az ágy alól, nem látta valaki?

– Kidobtam – szól be a villanyórás a megpattintott konyhaajtón. – A jövőnek ára van!

Apa mindig nótára gyűjtött, amikor kézbe vette a kaptafát. „Szép asszonynak kurizálok, kurizálok, de kurizálok...” – énekelte, most a szép asszonyok hirtelen megöregedtek benne, s ahogy egyre matrónásabbá rokkantotta őket a kor, arcukon már nem állt jól a ki tudja, mi mindent sejtető, élveteg mosoly, vagy a felsőtest alig érzékelhető, vonaglásszerű billegése sem lehetett volna élvezetes látvány, altestről meg nem is lehet már szót ejteni, altestük már nem is volt talán.

Odabent tétlenül üldögéltek, s hallgatták a csendet. Zajosnak tűnhetett nagyon, talán azért nyúlt olyan hosszúra a szünet.

– A tehenet megfejted? – kérdezte Apa, merthogy mondani kell valamit.

– Milyen tehenet? – Anya szavát alig hallani.

Az ikrek az ágyban fekszenek, nézik egymást, őket nem érdekli a kaptafa, a tehén, s már a villanyórás sem igazán.

– Az enyém nagyobb! – mondja a szeplős, s csak úgy slattyog belőle a szó, a tettetett szégyenkezést érzékelteti imígyen a színművészet, merthogy a szótagok andalgása nyomatékosítani tudja az igazságot.

– Ronggyal kitömted, azért! – A nyeszlett szelídebb, de ez nem jelentheti azt, hogy elcsituljon benne a szó. – Én hiszem a szenteket! – mondja –, és szűzen születtem!

– Simogasd magad – a slattyogás elmarad –, ha úgy érzed, hogy nehezebb felcsinálnak lenni, mint hármásban szarni vasárnap is.

– Isten hallja! Tudod?! Isten hallja! – Ilyenkor fenyegetni illik, aminek so-sincs foganatja, de kaput hagy a gondolaton. S nyitott kaput dönget, kit életben tart az örök buzgalom. Ha ezt még senki se mondta volna, én mondtam ki, de most már dolgozni kellene valamit.

Meteorológiai jelentést kértem Losonczytól, nem jelentkezett vele ugyan, de most már feleslegesnek látszik, az időjárási viszonyok ugyanis igencsak kedvezően alakultak. A sárba száradt talpnyomokon kell igazítani egy keveset, legyenek apróbb nyomok is, ne domináljanak a férfitalpak, a hitelesség sok felől jövő és különböző irányba haladó, női cipőnyomokat igényel, s legalább hat csirke legyen állandóan az udvaron, nem baj, ha nem szemerkélnek, de sétáljanak fel-alá, s egy-egy kotykotyot is igényelhet a couleur local. A szitakötő, mint hangulati elem, jól sikerült. Piroskám, szívemnek szólni kell, hogy ne röpdössenek túl sokat a szárnyai, és jó lenne, ha megkapná a hatodik lábát is, a kellékesek alkalmassági vizsgáján kérni fogom a rovarok világában való tájékozottságot is, ki látott öt lábú szitakötőt, kiröhög a világ. És amikor Anya azt mondja, hogy „milyen tehenet?“, halljam a kérdőjelet, ahogy rákunkorodik az életére, a felső görbületben az egek tartják egyensúlyban a földbe kapaszkodó alsó tekervényt, s a pont egy virtuális kalap, amit a hitetlenek alatt hordanak. S ne giccseskedjünk, kérem, azzal a kaptafával, egy rózsaszín masnival feldíszítve a szemétkupac tetején éktelenkedik. A múlt jelképei nem díszesek, és nem is lehetnek azok, ha a rothadó szemét mélyéből kell előkapargassuk őket minduntalan.

– Kéreték mindenkit az udvarra! Tessék felkészülni a közös gyónásra! Következik az utolsó jelenetek egyike, fontos fejlemény, biblikus próbatétel, mely a Bibliából kimaradt.

A megtisztulást követően újrakezdehetjük a múltat, nincs smink, színpadi zene, parabola és allegória, minden igazi lesz, bölcső, emberarc, élet és sírhant.

– Losonczy, kérem, mindenkit látni akarok, a kezekben egy-egy Biblia, kéretem a háztetőre a pléhlapokat, vak gyerek oldalról be, világos?

Itt állnak előttem. A villanyórás és Anya. A többiek sehol.

– Kicsoda maga? – Simléder nincs a fején, és nadrágban áll az egyfenéknyi láda előtt, szemében az idegenség beteges tünet is lehet, vagy csak az egyfolytában halni készülők, városból falura költöztetett leleménye.

– Kit tetszik keresni? – Anyából a falu tisztasága szelídül elő, nagymama kinézése van, megrokkant test, hátán a görbület a kérdőjel felső fele.

– Losonczyt – mondom, az izgága indulatok elültek bennem, oldalra moccan a fejem, s látom a keresztléceket a szomszédasszony ajtaján.

– Itt csak mi vagyunk – mondja Anya. – Mi ketten.

– S a kórus, a cigányok, a tehén, és volt egy vak gyerek is, aki látott! – Dilibözsit és Apát említeni se merem. – És a harang? – kérdezem. – Nem szól a harang? Tizenkét óra van.

– Milyen harang? – kérdezi a villanyórás értetlenül.

– Volt itt harang is valamikor – jegyzi meg Anya halkán –, mindig meghúzta valaki.

– S kampósbottal mentek fel a grádicson – teszem hozzá.

– Honnan tudja? – Anya sápadt, barázdált arcán árnyékot látok, az árnyékok mindig találnak maguknak egy helyet, ahol betakarhatják a ragyogást, aztán nem látom a barázdákat sem, mert lehajtja a fejét, többet nem emeli rám a tekintetét.

– Adjon isten – mondom tétován, merthogy elfordultak a ház felé.

– Magának is – mondja a villanyórás.

– A temető arra van! – mutatja Anya az irányt.

– Tudom – mondom, s megindulok a cél felé.

Átgázolhattam volna a ribizlibokrokon, de inkább átlépek rajtuk, noha alig látszanak ki a földből, csenevészek lettek, satnyák, gezemiceszerű sivárság, s ribizlit sem látni rajtuk, egyetlenegy gerezd is mosolya volna a tájnak, de itt már az emlékezetben is kiapadtak a szivárvány színei.

Az út viszont ugyanolyan, mint a múltak útjai. Elől Apa, utána én. Apa sokkal nagyobbakat lép, aprózom, aprózom rendesen, de nem tudom tartani az iramot, pedig ott kellene lennem vele, mögötte vagy mellette, a hangomat még hallaná, ha nagyon nagyot kiáltanék, de olyan nagyon nagyot nem tudok kiáltani, még megugatnának a kuttyák, a szomszédasszony egyszer azt mondta, hogy ne zongjok, mert leszakadhat az ég alja, s akkor mi lesz velünk, hát, mi lesz velünk, kérdeztem, de erre már nem válaszolt, na, tudod, mondta később, de ez a na, látod egyáltalán nem volt megnyugtató, csak akkor rendeztem magamban a dolgokat, amikor Anya elmesélte, hogy az ég alja már leszakadt egyszer velünk, valamikor réges-régen, s azóta lettünk mi földlakók. A kuttyák mindezt nem tudhatják, de azért nem kiáltok többet, nem is lenne már értelme, Apa hátát látom ugyan, de már nagyon messze van. A vállára vetett tarisznya mintha még felvilanna a távolban, Anya nem segített neki csomagolni, ő maga szedte össze a legszükségesebb holmikat, csak a kalapot nem vitte magával, lengedezett egy ideig

a konyhaajtó kampóján, aztán csak ott csüngött, talán hogy emlékeztessen Apára állandóan.

– Ír majd nekünk? – kérdezte Anya, már nem tudom, milyen választ kapott, arra viszont jól emlékszem, hogy ültünk odabent a félsötétben, valakinek lámpát kellett volna gyújtani, de hogy Apa szokta nap mint nap a kanóchoz tartani az égő gyufaszálat, senki sem mozdult a szürkületben, nem sírtunk, nem szóltunk egymáshoz sem, valamire gondoltam biztosan, például, hogy Apa magával vitte-e a szivárványt, vagy itt hagyta nekünk, a temetőkapu előtt viszont nem juthat eszünkbe ilyesmi, a temetőört nem látom sehol, s a kapu is eltűnt, kerítéssel együtt, mindenestül. Itt-ott vakondtúrás és hangyaboly, de a sírok vigyázzba állva védelmezik a holtakat.

A vándoroknak üzenném, kik erre a vidékre vetődnek valamikor, hogy a kampos bot megrepedt ugyan, amivel fel lehet mászni a grádicson, de megvan biztosan, az egyfenéknyi ládikóba rejtettem, a konyhaablak alá. Hogy ne keressétek, ha szükség lenne rá, merthogy magától nem szólal meg az istenadta. Nem kell hozzá különleges tudomány, ha meghúzod a kötelet, elkongatja a maga dallamát. Noha a mieinknek már nem létszükséglet a harang, a fülekbe költözött, ott szól állandóan. És a diófát se felejtsem elmondani: eszembe jutott a legfontosabb, balról a második ágra kell csimpaszkodni, arra a göcsörtösre, amelyen hagytam egy jelet, a többi ág csenevész, letörhet veled. És ne ordíts fel, ha a hegyek integetnek, fogadd el, hogy ez a természetes, köszönts őket reggel és este, ennyi elég nekik, hogy megszeressenek. Ja, és a szitakötők, a hatlábúak, emlékeztess őket, hogy ott voltam velük az egyfenéknyi ládikón, és számolgattuk a csirkék sárba száradt nyomait. Mondtam, hogy a csirkék szarnak is?! Na, képzeld el, hogy mi történt..., ezt már ne mondjam el? Jó. Csak egy kérést, ha lehetne. Apa kalapját keresd meg, ott csüngött a kampón, s eltűnt valamerre. Nagyon fontos lenne nekem. Az Apa kalapja. Az Apáé.